

Ilona – sosiaalinen yrittäjyys väylänä mielekkääseen työhön

Eeva Salmi
Silta-Valmennusyhdistys ry 2018

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan aluekehitysrahasto
Euroopan sosiaalirahasto

Ilona – sosiaalinen yrittäjyys väylänä mielekkääseen työhön

Sisällysluettelo

Taustaa	3
Suomi keväällä 2018.....	5
Käsitteistä	7
Yhteiskunnallinen yritys ja yhteiskunnallisten yritysten ekosysteemi EU:ssa.....	9
Suomen lainsäädäntö ja kokeilut	11
Laki sosiaalisista yrityksistä	11
Yhteiskunnallisten yritysten merkki ja muut yhteiskunnalliset yritykset	12
EQUAL-yhteisöaloiteohjelma 2000-2006	13
Työpankkikokeilu	13
Kuntakokeilut.....	15
Sosiaalisesti vastuulliset hankinnat – Handu ja SIEPP	16
Kokeiluja ja malleja muualla Euroopassa	17
Strategia yhteiskunnallisesta yrittäjyydestä (Ruotsi)	18
Tukea ja neuvontaa yrityksille (Tanska ja Belgia)	19
Sosiaaliset perusteet julkisissa hankinnoissa (Hollanti ja Iso-Britannia)	21
Yhteiskunnallinen suuryritys (Ruotsi)	23
Rahoitusmalleja	24
Arviointia kotimaisista kokeiluista.....	24
Toimintaympäristön kehittäminen.....	28
LÄHTEET.....	30
Muuta aiheeseen liittyvää lähdekirjallisuutta	35

Taustaa

Raportti on koostettu Euroopan Sosiaalirahaston rahoittaman *Ilona – Sosiaalinen yrittäjyys väylänä mielekkääseen työhön* -valmisteluhankkeen aikana ja se luo pohjaa haettavalle kansainväliselle yhteistyöhankkeelle. Valmisteluhankkeesta on vastannut Silta-Valmennusyhdistys ja kansainvälistä yhteishanketta on valmisteltu konsortiossa, jossa ovat mukana Vates-säätiö, Terveystieteiden ja Hyvinvoinnin laitos THL, Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskus sekä Diakonia-ammattikorkeakoulu/FinSERN (Finnish Social Enterprise Research Network). Toimijoilla on edustus sekä Väli työmarkkinaryhmässä että STM:n osatyökykyisyyteen liittyvissä hankkeissa. Vates on myös yksi osatyökykyisten tueksi rakennetun Osku – Tie työelämään -verkkopalvelun kehittäjistä ja ylläpitäjistä.

Raportissa tarkastellaan Suomessa 2000-luvulla tehtyjä kokeiluja osatyökykyisten työllistämistä sekä sosiaalisesta yrittäjyydestä. Lisäksi raportissa käsitellään Euroopan komission määrittelyä ja mallia sosiaalisten yritysten ekosysteemistä. Valmisteluhankkeessa on tarkasteltu alustavasti kansainvälisiä malleja, joita esitellään raportissa.

Osatyökykyisten ryhmä on kirjava, eikä työllistämiseen ole yhtä, kaikille sopivaa mallia. Työelämän ulkopuolella onkin noin 200 000 suomalaista, joiden työllistymiseen ei ole löydetty ratkaisua ja viime vuonna joka kuukausi TE-toimistoissa oli 37 000 osatyökykyiseksi rekisteröityä työnhakijaa (Vates 2018; STM 2018a). Suomen työllisyysasteen vähittäisestä noususta ja rakennetyöttömyyden hienoisesta laskusta huolimatta kaikkein vaikeimmin työllistyvien rekrytoituminen avoimille työmarkkinoille on yhä vähäistä (TEM 2018a; Findikaattori 2018). Osatyökykyisten työllistyminen myös suhteessa muihin työkäisiin on heikentynyt koko 2000-luvun ajan (Asplund & al. 2017).

Heikossa työmarkkina-asemassa olevien palveluista on keskusteltu myös kasvupalvelu-uudistuksen yhteydessä, kun työllistämispalvelut järjestetään uudella tavalla. Nykyiset TE- ja yrityspalvelut yhdistetään kasvupalveluksi ja tuotantoa avataan kilpailulle. (HE 35/2018). Palveluiden rakenteita uudistetaan, mutta Suomessa työmarkkinoilla on myös uudenlaisia rakenteellisia haasteita, kun elinkeinoelämän kasvu ja työllisyysnäkyvät ovat poikkeuksellisen hyvät joillain alueilla ja aloilla. Tällöin joudutaan muun muassa pohtimaan millä tavoin on mahdollista tuottaa uutta työvoimaa ja osaamista hyvin suureen tarpeeseen. Selvää on, että tämä vaatii erittäin joustavia ja tarpeeseen vastaavia, räätälöityjä koulutuksellisia ratkaisuja (vrt. Aho 2017). Useilla aloilla on jo työvoimapulaa; valtakunnalliseksi työvoimapula-ammattiksi määritellään nyt 40 ammattia, kun vastaava luku vuosi sitten oli 24. (TEM 2018b).

Samaan aikaan kun uudistuksia on valmisteltu, myös aiempia, osatyökykyisten työllistämiseen tähtäviä lakeja ja kokeiluja on lakkautettu tai ollaan lakkauttamassa. Esimerkiksi laki sosiaalisista yrityksistä (2003) tullaan todennäköisesti kumoamaan keväällä 2018. Lisäksi useille yrityksille

kasvua ja tuhansille pitkäaikaistyöttömille töitä mahdollistanut sosiaali- ja terveysministeriön rahoittama työpankkikokeilu on niin ikään päättynyt.

Hallitusohjelmassa ei ole yhteiskunnallisista yrityksistä mainintaa, mutta Osatyökykyisille tie työelämään eli OTE-kärkihanke (2016-2018) tähtää osatyökykyisten työllistymiseen avoimille markkinoille (STM 2018b). Projektin tavoitteena on uudistaa osatyökykyisten tarvitsemien palveluiden toimintamalleja ja -kulttuuria siten, että ne tukevat nykyistä paremmin osatyökykyisten työllistymistä ja osallisuutta. Hankkeessa tullaan myös syksyn 2018 aikana tekemään selvitys osatyökykyisten työllisyyden parantamisesta.

Myös pääministeri Juha Sipilä on tuonut esille yritysten vastuun osatyökykyisten työllistämässä ja todennut, että osatyökykyisten työllistäminen on hyvä tapa osoittaa yrityksen yhteiskuntavastuuta ja että on merkittävää, että yrityksissä otetaan huomioon taloudellisten vaikutusten lisäksi huomioon myös sosiaaliset vaikutukset. (Sipilä 2017).

Erilaiset yhteisötalouden muodot ja yhteiskunnalliset yritykset ovat Euroopan komission arvion mukaan yksi merkittävä menetelmä osatyökykyisten työllistämiseen. Viime vuosien uutena ilmiönä on ollut kiertotalouden nousu, joka on puolestaan luonut mahdollisuuksia yhteiskunnallisten yritysten kasvulle Euroopassa. Myös kuluttajatietoisuuden lisääntyminen tuo painetta sijoittajille luoda eettisesti kestäviä sijoitusmahdollisuuksia, mikä osaltaan vaikuttaa yhteiskunnallisten yritysten toimintamahdollisuuksien parantumiseen. Megatrendit näyttäisivätkin tukevan sitä, että yhteiskunnallisten yritysten rooli voi olla suunnannäyttävä yhteiskuntavastuun rakentamisessa. (Euroopan komissio 2016).

Euroopan komissio julkaisi jo vuonna 2011 aloitteen yhteiskunnallisesta liiketoiminnasta yritysten kehittämiseksi Euroopassa. Tavoitteena oli kehittää ja luoda yhteiskunnalliseen yritystoimintaan kannustava ekosysteemi ja näin auttaa yhteiskunnallisten yritysten kasvua ja kehitystä. Kasvun on oltava lähtökohdiltaan koko yhteiskuntaa hyödyttävää ja kansalaisten osallisuutta lisäävää. Keskeistä konkreettisten toimien osalta oli yhteiskunnallisten yritysten rahoituksellisen aseman ja näkyvyyden parantaminen sekä pyrkimykset yksinkertaisempaan sääntely-ympäristöön. (Euroopan komissio 2011).

2000-luvun kokeiluista ja edistysaskeleista huolimatta Euroopan komission vuoden 2014 maaraportin mukaan Suomi on yhteiskunnallisten yritysten näkökulmasta alikehittynyt maa. Tätä kuvaa myös Suomen sijoitus (33.) maailmanlaajuisessa tutkimuksessa, jossa arvioitiin yhteiskunnallisten yritysten ajankohtaisuutta yhteiskunnallisessa kehittämistyössä (European Commission 2014; Thomson Reuters Foundation 2016).

Näyttäisi siis, että avoimilla markkinoilla toimivien yritysten rooli myös vaikeimmassa työmarkkina-asemassa olevien työllistäjänä kasvaa merkittävästi. Onkin syytä selvittää, mitä kannusteita yritykset tarvitsevat pitkään työttömänä olleiden henkilöiden ja osatyökykyisten palkkaamiseksi ja

tarkastella toimivia kansainvälisiä malleja peilaten niitä suomalaiseen yhteiskuntaan.

Kansainvälisten kokemusten hyödyntämisen välttämättömyys osatyökykyisten työllisyyden edistämiseksi tuli esille myös Maria Kaisa Aulan työllisyyskokeiluja selvittäneessä raportista vuonna 2016. Kansainvälisiä kokemuksia löytyy esimerkiksi kiintiöjärjestelmistä, yhteiskunnallisten yritysten yrityshautomoista tai sosiaalisten kriteerien käytöllä julkisissa hankinnoissa.

Suomi keväällä 2018

Suomessa on kevään 2018 aikana kuultu hyviä uutisia talouden kehityksestä. Kasvun taustalla vaikuttavat voimistunut kansainvälinen kysyntä ja Suomen parantunut kilpailukyky. Työllisyys on parantunut ja paikoin puhutaan työvoimapulasta, mikä on laajentunut uusiin ammatteihin. Valtakunnallisiksi työvoimapula-ammateiksi määritellään nyt 40 ammattia, kun vuonna 2017 niitä oli 24. Niiden ammattien lista, joissa on työvoiman ylitarjontaa, on vastaavasti pienentynyt selvästi. Pulaa on muun muassa rakennusalalla ja terveys- ja sosiaalialalla ja suurinta pula Uudellamaalla sekä Varsinais-Suomessa. Pula-ammattit ovat monipuolistuneet ja nyt pula-ammattien kärkeen on noussut myös ammatteja teollisuuden alalta: konetekniikan erityisasiantuntijat sekä sähkö- ja automaatioinsinöörit. (TEM 2018b).

Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen (VATT) laskelmien mukaan sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluihin tarvitaan noin 90 000 työntekijää lisää vuoteen 2030 mennessä. Erityinen huoli on vanhuspalveluista, koska vanhusväestö lisääntyy merkittävästi seuraavien 15 vuoden aikana. Nopeimmin vanheneviin kuntiin on jo nyt vaikea saada riittävästi koulutettua työvoimaa. (Valtiovarainministeriö 2018).

Työvoimapulan lisäksi Suomessa onkin työvoimakapeikkoja eli ongelmia tiettyjä toimialoja, ammattiryhmiä ja alueita koskevassa työvoiman saatavuudessa. Elinkeinoelämän keskusliiton toukokuun 2018 suhdannebarometrin mukaan rekrytointiongelmat ovat lisääntyneet. Erityisesti palveluiden tilanne on kärjistynyt alkuvuonna. Koko elinkeinoelämän vastaajista 28 prosenttia koki rekrytointiongelmat kasvun esteeksi.

Uudehko ilmiö on myös positiivinen rakennemuutos, kun erityisesti Lounais-Suomessa elinkeinoelämän kasvu ja työllisyysnäköymät ovat poikkeuksellisen hyvät. Varsinais-Suomessa ja Satakunnassa sekä teknologiateollisuuden että viennin kansantuoteosuudet ovat selkeästi muuta Suomea korkeammat. Teknologiateollisuuden tilauskanta on poikkeuksellisen suuri etenkin meriteollisuudessa mutta myös muissa alueen yrityksissä. Suomessa ei ole valmiita mekanismeja positiivisen rakennemuutoksen tuomiin haasteisiin, mutta kasvunäkymä edellyttää mittavia investointeja infrastruktuuriin, merkittävää lisätyövoiman palkkaamista sekä lisäpanostusta osaamiseen. (Aho 2017)

Positiivista rakennemuutosta käsittelevässä selvityksessä (emt.) todettiin, että työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaantoa pitää parantaa. Ongelmia ja työllistymisen esteitä selittävät Lounais-Suomessa samat tekijät kuin muuallakin Suomessa: puutteet ammatillisessa osaamisessa, taloudellisissa kannustimissa tai työnhakutaidoissa sekä muut henkilökohtaiseen elämään – esimerkiksi terveydentilaan tai ikään liittyvät tekijät. Selvityksessä korostui se, että alueen parantuvat kasvu- ja työllisyysnäkyvät asettavat kovia haasteita kaikille koulutusasteille. Rakennemuutos pakottaa ammatillisen koulutuksen entistä joustavammaksi työelämän tarpeille ja selvityksessä korostettiin myös oppisopimuskoulutustyyppisen koulutuksen tehostamista.

Samaan aikaan kun työllisyys paranee ja positiivinen rakennemuutos asettaa uusia haasteita, meneillään on yhteiskunnallisten rakenteiden ennennäkemättömän suuri uudistus. Sosiaali- ja terveyspalveluita uudistetaan ja meneillään on maakunta- ja kasvupalvelu-uudistus, jonka myötä työllistämispalvelujen järjestäminen ja tuottaminen muuttuu.

Hallituksen esityksen mukaan kasvupalvelulain myötä nykyiset TE-toimistot ja ELY-keskukset lakkautetaan osana uudistusta ja maakunnat tulevat vastaamaan vuodesta 2020 lähtien työvoima- ja yrityspalvelujen järjestämisestä. Kasvupalveluja ovat esimerkiksi työnvälitys, työnhakijoiden osaamisen kehittäminen, rekrytointipalvelut tai erilaiset tuet ja asiantuntijapalvelut yritysten liiketoiminnan kehittämiseen.

Nykyisin valtion hoitamat palvelut eivät siirry maakunnille sellaisenaan, vaan samalla uudistetaan palvelujen sisältöä ja niiden tuottamisen tapaa. Palvelut yhdistetään ja tuotantoa avataan kilpailulle. Työ- ja elinkeinoministeriön tavoitteena on, että työnhakijat saavat työnhakuun liittyvät palvelut räätälöidysti ja yritykset kasvuun ja rekrytointiin liittyvät palvelut räätälöidysti omiin tarpeisiinsa. Palveluntuottajina voivat olla kunnat, yksityiset tai kolmannen sektorin toimijat. Myös työnvälitysmarkkinat avataan kilpailulle. Maakunta kilpailuttaa palvelukumppanit, joiden palveluista asiakkaat voivat valita tarpeisiinsa räätälöidyt työllistymis- ja yrityspalvelut. (HE 35/2018).

Maakunta vastaisi palvelujen riittävydestä ja se voisi tuottaa palvelut itse tai hyödyntää palveluja tarjoavia yrityksiä. Lisäksi maakunnan tulisi varata määrärahoja palkkatuen myöntämiseen ja se voisi myöntää myös muuta kasvupalvelurahoitusta. Maakunta kilpailuttaa palvelukumppanit, mutta kaikki merkittävää julkista vallan käyttöä sisältävät tehtävät, esimerkiksi tukiin tai korvauksiin liittyvät päätökset, säilyvät edelleen viranomaistehtävinä. Sen sijaan vaikkapa työnvälitykseen liittyviä palveluita voi saada jatkossa entistä enemmän myös yksityisiltä ja julkisilta yrityksiltä sekä järjestöiltä. (emt.)

Kasvupalvelulaki on herättänyt valmisteluvaiheessaan huolta heikossa työmarkkina-asemassa, paljon tukea tarvitsevien palveluista ja yhdenvertaisuuden toteutumisesta. Lakiesityksen lausunnoissa on muun muassa arvioitu, että esitys saattaa lisätä palvelujärjestelmän pirstoutuneisuutta, jolloin riskinä on, että entistä harvempi asiakas löytää soveltuvan palvelun

oikeaan aikaan. Lakiesityksen toteutuessa oikea-aikaisen palvelutarpeen arvioinnin merkitys korostuu ja mahdollisesti lisää palveluohjauksen tarvetta. Lausunnoissa tuotiin myös esille, että vaikeasti työllistyvien kohdalla palveluiden tavoitteena ei aina ole avoimille työmarkkinoille työllistyminen vaan tärkeitä tavoitteita ovat työ- ja toimintakyvyn kohentuminen sekä osaamisen vahvistuminen. (HE 1.3.2017 Yhteenveto järjestöjen lausunnoista).

Esityksessä todetaan, että heikossa työmarkkina-asetmassa olevien ryhmä on heterogeeninen, mutta lausunnoissa tuotiin esille, että tarkempaa vaikutusten arviointia ei ole. Tarkastelussa oli myös oletus kilpailutuksen paremmasta hinta-laatusuhteesta; on arvioitu, että samalla hinnalla ei voida tuottaa saman laatuista palvelua kaikille asiakasryhmille, vaan heikossa työmarkkina-asetmassa olevien palvelun hinta on voitava asettaa korkeammalle kuin nopeasti työllistyvien. (emt.).

Käsitteistä

Osatyökykyisyys

Osatyökykyisyydelle ei ole yksiselitteistä määritelmää, mutta osatyökykyiseksi voidaan määritellä henkilö, joka ei selviydy työn asettamista vaatimuksista. Pysyvä osatyökykyisyys voi olla esimerkiksi vammaisuuden aiheuttamaa, mutta esimerkiksi myös pitkään jatkunut työttömyys voi aiheuttaa tilapäistä osatyökykyisyyttä. Vammaisuus tai sairaus eivät kuitenkaan aiheuta automaattisesti osatyökykyisyyttä. Työkyvyn käsite on myös tehtäväsidonnainen eli henkilö voi olla työkykyinen johonkin tiettyyn tehtävään, mutta osatyökykyinen suhteessa johonkin toiseen tehtävään. (Pakarinen 2018). STM määrittelee osatyökykyiseksi henkilön, jolla on käytössään osa työkyvystään ja myös halu tämän kyvyn käyttämiseen (STM 2018a).

Sosiaalinen yritys

Suomessa kiinnostus yhteiskunnallisten yritysten potentiaaliin työllistämisessä heräsi 1990-luvun alun laman jälkeen, kun rakenteellinen työttömyys jäi monien valtioiden pysyväksi ongelmaksi. Tuolloin keskustelussa esikuvana toimi pääasiassa eurooppalainen work integration social enterprise -malli, mutta vuonna 2003 säädetyssä Laissa sosiaalisista yrityksistä käsitteelle annettiin varsin rajattu sisältö eli lain mukaan sosiaaliset yritykset ”tarjoavat työntekomahdollisuuksia erityisesti vajaakuntoisille ja pitkäaikaistyöttömille”. Suomessa käsite sosiaalinen yritys liitetäänkin vain lain tarkoittamaan yritysmuotoon. (Pättiniemi 2006).

Yhteiskunnallinen yritys

Suomessa toinen peruskäsite on yhteiskunnallinen yritys, jonka toiminnalla ei ole lainsäädännöllistä pohjaa vaan toimintaa säätelevät Suomalaisen Työn Liiton (2018) kriteerit, jotka

täyttävä yritys voi anoa Yhteiskunnallisen yrityksen merkkiä. Yhteiskunnallinen yrityksen keskeinen kriteeri on, että yrityksen ensisijainen tarkoitus ja tavoite on yhteiskunnallisen hyvän tuottaminen.

Työministeri Tarja Filatov (2006) totesi sosiaalisiiin yrityksiin liittyvän lain säätämisen jälkeen, että nyt ”tiedämme mistä puhumme, kun puhumme sosiaalisista yrityksistä”. Tämä pitää paikkansa, mutta asiantuntijat ovat myös arvioineet, että lainsäädäntö myös paradoksaalisesti lopetti laajemman pohdinnan yhteiskunnallista tehtävää hoitavasta yrityksestä sekä osaltaan aiheutti sen, ettei Suomessa ole laadittu systemaattista strategiaa yhteiskunnallisten yritysten ja yrittäjyyden edistämiseksi. (esim. Pättiniemi 2006; Kostilainen 2018).

Tässä raportissa käytetään alla olevia käsitteitä. Yläkäsite on *yhteiskunnallinen yritys*, jota täsmennetään tekstissä silloin kun se on tarkoituksenmukaista.

- Suomessa käytössä olevaan käsitteeseen *yhteiskunnallinen yritys* Suomalaisen Työn Liiton tarkoittamassa merkityksessä
- Suomessa käytössä olevaan käsitteeseen *sosiaalinen yritys* Suomen lainsäädännön tarkoittamassa mielessä
- käsitteeseen ”*work integration social enterprise*”, ”työelämään integroiva sosiaalinen yritys”, joka on laajempi kuin Suomen lailla säädetty sosiaalinen yritys
- Euroopan komission käyttämään käsitteeseen ”*social enterprise*”, jota käsitellään tarkemmin seuraavassa luvussa

Sosiaaliset yritykset kiinnittyvät käsitteellisesti kiinteästi osatyökykyisten työllistymiseen, mutta yhteiskunnallisista yrityksistä vain osalla työllistäminen on mukana yrityksen tavoitteissa.

Yhteisötalous ja yhteiskunnalliset yritykset

Yhteisötalous -käsite ei myöskään ole yksiselitteinen, mutta liittyy yhteiskunnallisista yrityksistä käytävään keskusteluun läheisesti. Yhteisötalous liittyy yksityiseen (ei-valtiolliseen) taloudelliseen toimintaan, ja pyrkii toiminnan tulosten oikeudenmukaiseen jakoon ja kansalaisten osallistumiseen. Yhteisötalouden piirteitä yksittäisessä organisaatiossa ovat riippumattomuus valtiosta, perustuminen yksilöihin ja se, että toiminnalla on muita kuin taloudellisia tavoitteita. Yhteisötalous voi siis olla osuuskuntien, keskinäisten yhtiöiden ja säätiöiden harjoittamaa taloudellista toimintaa, jonka tavoitteena on edistää jäsenen ja ympäristön sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävää hyvinvointia. Yhteisötalouden käsite poikkeaa siis kolmannen sektorin, lähinnä yhdistysten muodostamaa ns. voittoa tavoittelematonta kenttää. (Pättiniemi, 2006).

Arvoliitto kuvaa yritystoiminnan muotoja sekä niiden eroja allaolevassa kuviossaan.

YHTEISKUNNALLISET YRITYKSET

	VOITTOA TAVOITTELEMATON ORGANISAATIO, ei kaupallista toimintaa	VOITTOA TAVOITTELEMATON ORGANISAATIO, jolla kaupallista toimintaa	TUETTU YRITYS, jolla on yhteiskunnallista toimintaa	Yrityksellä on YHTEISKUNNALLINEN TEHTÄVÄ	Yrityksellä on KAUPALLINEN PROFIILI
PÄÄMÄÄRÄ	yhteiskunnallinen	yhteiskunnallinen	yhteiskunnallinen	yhteiskunnallinen	kaupallinen
TOIMINTA	yhteiskunnallista	yhteiskunnallista ja kaupallista	yhteiskunnallista ja kaupallista	yhteiskunnallista ja kaupallista	markkinaehtoinen
KAUPALLINEN TOIMINTA	ei kaupallista toimintaa	jonkin verran	merkittävää	erittäin tärkeää	kriittinen
RESURSSIPERUSTA	tuet, vapaaehtoistyö	1. tuet, vapaaehtoistyö 2. tulot kaupallisesta toiminnasta	1. tulot kaupallisesta toiminnasta 2. tuet, vapaaehtoistyö	tulot kaupallisesta toiminnasta	tulot kaupallisesta toiminnasta
VOITTO	voittoa tavoittelematon	voitto investoidaan oman päämäärän mukaiseen toimintaan	voitto investoidaan oman/muuhun yhteiskunnallisen päämäärän mukaiseen toimintaan	voitto investoidaan oman/muuhun yhteiskunnallisen päämäärän mukaiseen toimintaan	uusinvestoinnit, lahjoitukset

Kuvio 1. Yhteiskunnallinen yrittäjyys on monipuolista. (Arvoliitto 2018).

Yhteiskunnallinen yritys ja yhteiskunnallisten yritysten ekosysteemi EU:ssa

Vaikka yhteiskunnallisen yrityksen määritelmä on Euroopassa vaihteleva ja vertailut vaikeita, niin Euroopan komission keräämien lukujen perusteella voi sanoa, että yhteiskunnallisten yritysten merkittävyys Euroopassa on lisääntymässä. Esimerkiksi Belgiassa yhteiskunnalliset yritykset työllistävät 17 prosenttia yksityisen sektorin työllisyydestä. Ranskassa yhteiskunnallinen yritystoiminta kattaa noin 10 prosenttia bruttokansantuotteesta. Yhteiskunnalliset yritykset ovat myös pitäneet pintansa talouskriisin aikaan. Esimerkiksi Italiassa, Belgiassa ja Ranskassa työllisyys yhteiskunnallisissa yrityksissä lisääntyi samaan aikaan kun se yksityisissä yrityksissä vähentyi. (OECD & European Commission 2017).

Tulevassa Silta-Valmennusyhdistyksen ja sen kumppaneiden kansainvälisessä yhteistyöhankkeessa pyritään löytämään uusia ratkaisuja ja malleja Euroopasta, joten yleisenä viitekehysenä käytetään Euroopan komission määrittelyä yhteiskunnallisista yrityksistä sekä yhteiskunnallisten yritysten

ekosysteemistä. Komissio on julkaissut vuodesta 2014 lähtien maaraportteja yhteiskunnallisten yritysten tilanteesta eri Euroopan maissa. Kyseisen työn yhteydessä komissio on pyrkinyt operationaalistamaan käsitettä voidakseen kuvata yritysten leviämistä ja toimintaa Euroopassa jokseenkin yhtenäisellä tavalla kansallisista erityispiirteistä huolimatta. Jotta yritys täyttäisi komission määritelmän, yhteiskunnallisen yrityksen tulisi:

- harjoittaa jatkuvaa taloudellista toimintaa eli sen tulee tuottaa tavaroita tai palveluita
- sen ensisijaisen ja määritellyn tavoitteen tulee olla sosiaalinen, ja sen tulee hyödyttää yhteiskuntaa
- sen täytyy rajoittaa voitonjakoa, minkä on tarkoitus korostaa sosiaalista päämäärää
- sen täytyy olla itsenäinen eli sillä ei voi olla yhteyttä valtioon tai perinteistä yritystoimintaa harjoittaviin organisaatioihin
- sillä täytyy olla osallistava hallintorakenne ja/tai demokraattinen päätöksentekojärjestelmä

(European Commission 2015)

Suomalaisen Työn Liiton yhteiskunnallisen yrityksen merkin kriteeristö noudattelee siis jossain määrin komission viitekehystä, mutta sen sijaan käsitettä sosiaalinen yritys ei liitetä yllämainittuihin kriteereihin vaan sosiaalisen yrityksen nimeä voivat käyttää ainoastaan työministeriön sosiaalisten yritysten rekisteriin merkityt yritykset. Niiden toimintaa ei ole edellä kuvatulla tavalla rajattu eikä laki edellytä mitään edellä kuvatuista määrittelyistä vaan ainoa edellytys on, että yritys työllistää osatyökykyisiä ja työttömiä. Lainsäädäntö ei tee eroa myöskään yritys- ja yhdistyskentän toimijoiden välille, joten myös yhdistys voi olla sosiaalinen yritys (1351/2003).

Vuonna 2018 komissio aloittaa maaraporttien päivityksen ja sitä varten komissio on yhteistyössä OECD:n kanssa kehittämässä työkalua, jonka avulla voidaan muodostaa käsitystä kunkin maan yhteiskunnallisten yritysten tilanteesta ja siitä ekosysteemistä mikä luo toimintaedellytyksiä yrityksille. Työkalu pohjautuu komission maaraportteihin ja niihin liittyviin selvityksiin sekä vuonna 2017 julkaistuun koosteeseen yhteiskunnallisiin yrityksiin liittyvistä hyvistä käytännöistä. (OECD & European Commission 2017; Raivio 2018).

Ekosysteemin kuvaaminen on kehitysvaiheessa, mutta siinä kuvataan muun muassa:

- kansalliset poliittiset toimintaohjelmat, strategiat ja lainsäädäntö
- pääsy markkinoille
- palvelut ja tukitoimet, jotka on suunniteltu yhteiskunnallisten yritysten tarpeisiin
- rahoituksen saatavuus
- verkostot ja vertaistuki
- koulutus, tutkimus ja osaamisen kehittäminen
- merkit, laatujärjestelmät

Arviointityökalu julkaistaan lokakuussa 2018 ja sen avulla tulevassa kansainvälisessä hankkeessa tehdään arviointi Suomen tilanteesta kehitystyön pohjaksi.

Suomen lainsäädäntö ja kokeilut

Laki sosiaalisista yrityksistä

Laki sosiaalisista yrityksistä tuli voimaan 2004, ja se tullaan todennäköisesti kumoamaan keväällä 2018. Laki antaa osakeyhtiöille mahdollisuuden rekisteröityä TEM:in ylläpitämään sosiaalisten yritysten rekisteriin ja harjoittaa osatyökykyisten ja pitkäaikaistyöttömien henkilöiden palkkatuettua työllistämistä suuremmalla volyymilla. Lain tarkoituksena oli lisätä työllisten määrää, vähentää työttömyyttä ja purkaa rakennetyöttömyyttä. (Filatov 2006). Sosiaalisten yritysten tehtävänä oli toimia pysyvinä työpaikkoina osatyökykyisille henkilöille ja väliaikaisina työpaikkoina (ts. välityömarkkinoina) pitkäaikaistyöttömille. Mallia tähän lainsäädäntöön haettiin Euroopasta, jossa eri tavoin organisoituneita sosiaalisia yrityksiä on runsaasti. (Saikkonen 2006).

Laissa sosiaalinen yritys määritellään ennen kaikkea liikeyritykseksi, joka tavoittelee voittoa ja tuottaa markkinoille tavaroita ja palveluja ja saa yritystukia samoin ehdoin kuin muutkin yritykset. Lakiin ei sisälly myöskään mitään rajoitteita sosiaalisen yrityksen toiminnan tarkoituksesta, voiton tai varallisuuden jakamisesta eikä omistuksesta. Yritys on sosiaalinen vasta, kun se on hakemuksestaan merkitty työministeriön ylläpitämään sosiaalisten yritysten rekisteriin. Sosiaaliseksi yritykseksi voi rekisteröityä, jos yrityksen henkilökunnasta vähintään 30 prosenttia on vammaisia tai pitkäaikaissairaita ja pitkäaikaistyöttömiä. Yritykset ovat saaneet vammaisista ja pitkäaikaissairaista 36 kuukautta palkkatukea, jos vamma tai sairaus alentaa tuottavuutta vähintään pysyväisluonteisesti. (1351/2003).

Lain ideana oli siis, että sosiaaliset yritykset ovat kuin muutkin yritykset eikä niillä ole etuuksia tai rajoituksia sen enempää kuin muillekaan yrityksillä edellä mainittuja poikkeuksia lukuun ottamatta. Osalla sosiaalisista yrityksistä heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden työllistäminen on kirjattu yrityksen tavoitteiksi. Kaikki sosiaaliset yritykset voidaan kuitenkin kuvata yhteiskuntavastuullisiksi, koska ne työllistävät osatyökykyisiä ja pitkäaikaistyöttömiä henkilöitä. (Saikkonen 2006).

Rekisteröityjen yritysten määrä on kuitenkin laskenut koko 2010-luvun. Huippuvuonna 2009 sosiaalisia yrityksiä oli rekisterissä 212, syyskuussa 2015 niitä oli 59 (Kotiranta & Widgren 2015). Huhtikuussa vuonna 2018 yrityksiä oli rekisterissä 37 (TEM 2018c).

Hallitus on parhaillaan kumoamassa lakia ja toteaa esityksessään, että lain voimassaoloaikana on käynyt selväksi, ettei ole perusteltua syytä asettaa sosiaalisia yrityksiä ja muita palkkatuella vammaisia, pitkäaikaissairaita ja pitkäaikaistyöttömiä palkkaavia yrityksiä erilliseen asemaan palkkatukea myönnettäessä. Vuosina 2014-2015 tehdyn selvityksen mukaan kaikista vammaisia ja/tai pitkäaikaissairaita palkanneista yrityksistä sosiaalisten yritysten osuus oli 3,7 %. Kaikista pitkäaikaistyöttömiä palkkatuella palkanneista yrityksistä sosiaalisten yritysten osuus oli 0,5 %. (HE 5.5.2017).

Jo vuonna 2012 arvioitiinkin, että sosiaalisten yritysten toimintaedellytyksiä tulisi kehittää siten, että työvalmennus ja ohjaus sisällytettäisiin lakiin, rekrytoinnissa huomioitaisiin osatyökykyisyys laajemmin, etuuksien ja palkkatulojen yhteen sovittamista tulisi kehittää. Ylipäänsä huomio pitäisi kiinnittää elinvoimaisen toimintaympäristön kehittämiseen kokonaisuudessaan. (Grönberg & Kostilainen 2012). Maria Kaisa Aula arvioi puolestaan, että sosiaalisten yritysten määrä jäi vähäiseksi lainsäädännön monimutkaisuuden vuoksi (2016).

Yhteiskunnallisten yritysten merkki ja muut yhteiskunnalliset yritykset

Työ- ja elinkeinoministeriö laati 2000-luvun alussa selvityksen yhteiskunnallisten yritysten toimintamallista. Lähtökohtana oli laaja käsitys arvopohjaisesta, yhteiskunnalliset tavoitteet omaavasta liiketoiminnasta ja yksi perusajatus oli toimintamallin soveltuvuus hoivapalvelujen tuotantoon, työmarkkinoille integroinnissa sekä järjestöjen maksullisen toiminnan organisoinnissa. Selvityksessä ehdotettiin yhteiskunnallisen yrityksen toimintamallin kehittämistä. Tuolloin esitettiin myös, että muista yrityksistä erottautumiseksi perustettaisiin yhteiskunnallisille yrityksille oma merkki. Työryhmä ei katsonut tarpeelliseksi uusia tukijärjestelmiä vaan katsottiin, että olemassa olevat tuet sopisivat myös yhteiskunnallisille yrityksille. (TEM 2011).

Merkki perustettiin vuonna 2011, mutta sillä ei ole lainsäädännöllistä pohjaa vaan toimintaa säätelevät Suomalaisen Työn Liiton kriteerit (2018), jotka täyttävä yritys voi anoa Yhteiskunnallisen yrityksen merkkiä. Merkki onkin luonteeltaan markkinointisignaali, jonka tavoitteena on kertoa potentiaalisille asiakkaille ja yhteistyökumppaneille yrityksen yhteiskunnallisista tavoitteista (ks. Kotiranta & Widgren 2015). Yhteiskunnallisen yrityksen merkin ensisijaiset kriteerit ovat:

- Yhteiskunnallisen yrityksen ensisijainen tarkoitus ja tavoite on yhteiskunnallisen hyvän tuottaminen. Yhteiskunnallinen yritys harjoittaa vastuullista liiketoimintaa.
- Rajoitettu voitonjako. Yhteiskunnallinen yritys käyttää suurimman osan voitostaan liikeideansa mukaisen yhteiskunnallisen hyvän tuottamiseen joko kehittämällä omaa toimintaansa tai lahjoittaen sen toiminta-ajatuksensa mukaisesti.
- Liiketoiminnan avoimuus ja läpinäkyvyys

Toissijaisia kriteereitä ovat muun muassa Työntekijöiden osallistuminen ja vaikuttaminen yrityksen päätöksentekoon, yhteiskunnallisen vaikuttavuuden ja tuotettujen yhteiskunnallisten vaikutusten mittaaminen ja heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistäminen.

Suomalaisen Työn Liiton hallinnoima Yhteiskunnallinen yritys -merkki on myönnetty tähän mennessä jo 187 yritykselle, säätiölle tai yhdistykselle. Työntekijöitä on yhteensä 16 000 ja liikevaihtoa neljä miljardia euroa.

Etlan vuonna 2015 tekemässä selvityksessä yhteiskunnalliseksi toimintansa määritteleviä yrityksiä oli huomattavasti enemmän eli 19 000. Tässä on kuitenkin huomattava, että esimerkiksi monet julkisesti omistetut yritykset kokevat olevansa yhteiskunnallisia. Kyselyssä mukana olevista yrityksistä suurin osa toimi sosiaali- ja terveysalalla. Olennainen havainto oli, että yhteiskunnallisen vaikuttavuuden mittaaminen on vähäistä, vaikka se oli määritelty keskeiseksi yrityksen tavoitteeksi. Vaikuttavuusinvestoimisen lisätessä suosiotaan uusien rahoitusmuotojen löytäminen olisi kuitenkin mahdollista. (Kotiranta & Widgren 2015).

EQUAL-yhteisöaloiteohjelma 2000-2006

Euroopan Sosiaalirahaston rahoittaman EQUAL-yhteisöaloiteohjelman tavoitteena oli ohjelmakaudella 2000-2006 kehittää välineitä työmarkkinoiden syrjinnän ja eriarvoisuuden torjuntaan. Toimenpidekokonaisuuden kohderyhmiä olivat kaikkein heikoimmassa työmarkkina- asemassa olevat, joiden pääsyä tai paluuta avoimille työmarkkinoille pyrittiin tukemaan. (Ala-Kauhaluoma & al. 2005).

Ohjelmassa toteutettiin kaksi hakukierrosta. Ensimmäisessä rahoitettiin hankkeita, joissa yhdistettiin erilaisia toimintamalleja, ja jotka tukivat työnhakua ja yksilön omaa aktiivisuutta työllistymisprosessin eri vaiheissa. Toisella hakukierroksella rahoitettiin lukuisia hankkeita, jotka edistivät yhteiskunnalliseen yrittäjyyteen liittyviä kokeiluja. Kyseisten hankkeiden tuloksia keräsi teematyöskentely, joka teki myös suosituksia sosiaalisten yritysten toimintaedellytysten parantamiseksi Suomessa. Suosituksissa tuotiin esille muun muassa sosiaalisten kriteerien käyttämistä julkisissa hankinnoissa, vastuullisuusmerkin kehittämistä sosiaalisia päämääriä tavoitteleville yrityksille ja organisaatioille. Suositukseen kuului myös, että sosiaalisen yritystoiminnan sosiaalisia tuloksia ja vaikutuksia on mitattava ja tulokset tulee tehdä näkyviksi laajan tiedottamisen avulla. Lisäksi suosituksissa korostui koulutuksen kehittämisen tarve sekä sisältöjen kehittäminen korkeakouluissa mutta myös koulutuksen tarjoaminen julkisia hankintoja tekeville, yhteiskunnallisille vaikuttajille sekä sosiaalisten yritysten johdolle ja henkilöstölle. (Matka tasa-arvon ja kumppanuuden Eurooppaan 2007).

Vaikka joitakin teematyön suosituksia pidettiin tuoreeltaan liiankin kunnianhimoisina, arvioinnin mukaan sosiaalinen yritystoiminta oli ottanut aimo harppauksen eteenpäin EQUAL-ohjelman toisen hakukierroksen hankkeiden ansiosta. (Juntunen & Lappalainen 2007). EQUAL-ohjelman tuloksena olikin ehkä ensisijaisesti tietoisuuden kasvattaminen yhteiskunnallisista yrityksistä.

Työpankkikokeilu

Sosiaali- ja terveysministeriö käynnisti työpankkikokeilun vuonna 2009. Tarkoituksena oli löytää heikossa työmarkkina- asemassa oleville työttömille työväyliä avoimille työmarkkinoille. Kokeilulla pyrittiin riskittömästi lisäämään yritysten halukkuutta tarjota työtä työttömille; ensin vuokraamalla

työpankkiyrityksestä ja myöhemmin palkkaamalla heidät itse. (STM 2010). Käytännössä työpankit tuotteistivat palvelunsa rekryointipalveluihin, vuokrauspalveluihin, alihankintaan ja oppisopimuspalveluihin. Työpankit etsivät ja tarjosivat työntekijöitä toisille yrityksille.

Rohkaisevien tulosten perusteella työpankkikokeilu päätettiin laajentaa valtakunnalliseksi vuosiksi 2012–2015 ja kokeilua jatkettiin vielä vuonna 2016. Aluksi työpankkiyritysten rahoitus perustui toiminta-avustuksiin sekä tulosten perusteella maksettaviin avustuksiin. Vuonna 2014 avustuksista luovuttiin ja tilalle tuli tulosperusteiset palkkiot onnistuneista työllistämistä. Lisäksi työpankit saivat korvausta raportoinneista ja muista hankkeen edellyttämistä erillistehtävistä. (Kuusi 2017).

Laajentamishankkeen tarkoituksena oli kehittää ja vakiinnuttaa Suomeen valtakunnallinen liiketoimintamalli, joka työllistäisi mahdollisimman paljon heikossa työmarkkina-asetuksessa olevia henkilöitä käyttäen mahdollisimman vähän julkista tukea. Heikossa työmarkkina-asetuksessa olevat määriteltiin henkilöiksi, joka ovat osatyökykyisiä, yli kuusi kuukautta työttömänä olleita ja vuodesta 2013 lähtien nuorisotakuun piiriin kuuluvat henkilöitä, joilla ei ole ammatillista tutkintoa (alle 25-vuotiaat). Niistä kohderyhmään kuuluvista henkilöistä, jotka työpankki onnistui siirtämään toisen työnantajan palvelukseen, maksettiin palkkio eli työllistämisen bonus. Jotta työpankit eivät työllistäisi vain helpoimmin työllistettäviä, porrastettiin bonus siten, että se kasvoi työllistettävyyden vaikeuden mukaan. (emt.)

Elinkeinoelämän tutkimuslaitos Etna tutki työpankin välityksellä avoimille työmarkkinoille vuosina 2011-2013 työllistyneiden henkilöiden työelämässä menestymistä kolme vuotta eteenpäin. Etna:n tutkimuksen mukaan työpankit työllistivät arvion mukaan 2 665 työtöntä eli 21 % enemmän kuin verrokkiryhmässä oli työllistymiä. Kokonaisvaikutus julkiseen talouteen oli yhteensä 40 miljoonaa euroa. Työpankkitoiminnan kulut olivat yhteensä 6,3 miljoonaa euroa. Työpankkitoiminnan nettovaikutus lisätuloina julkiseen talouteen oli 33,3 miljoonaa euroa. Työpankkitoiminta osoittautui julkiselle taloudelle kannattavaksi toiminnaksi. Työpankkikokeiluun sijoitettu yksi euro tuotti takaisin yli viisi euroa. (Asplund & al. 2017). Laskelmaan sisältyy kuitenkin arviointeja tehneen asiantuntijan mukaan suurta epävarmuutta (Kuusi 2018).

Työpankit pystyivät selvästi edistämään sekä pitkäaikaistyöttömien että osatyökykyisten työllistymistä avoimille työmarkkinoille myös vakituiseammalla pohjalla. Erityisen onnistuneesti työpankit näyttävät tukeneen työttömien nuorten paluuta työelämään mutta myös koulutukseen. Toisaalta tulokset osoittavat myös sen, että työpankin välityksellä avoimille työmarkkinoille työllistyneistä monen työura jää varsin lyhyeksi ja henkilöstä tulee jälleen työtön. (Asplund & al. 2017).

Kuntakokeilut

Vuosina 2012-2015 toteutetussa työllisyyden kuntakokeilussa toteutettiin silloisen hallitusohjelman mukaisesti pitkäaikaistyöttömyyden vähentämiseksi määräaikainen kokeilu. Siinä 12 kuukauden työttömyyden jälkeen työllisyyden hoidon päävastuu siirrettiin kunnalle tai kunnille yhteisvastuullisesti. Työnhakijoiden työllistymismahdollisuuksia kartoitettiin ja edistymistä seurattiin. Kokeilua toteutettiin ympäri Suomea 23 erilaisessa ja erikokoisessa kunnassa. TEM:n, STM:n ja Suomen Kuntaliiton yhdessä valmistelemaan kokeiluun varattiin erillistä kokeilumäärärahaa viisi miljoonaa vuodelle 2012 ja seuraaville vuosille 20 miljoonaa euroa/vuosi. (Lindberg 2018).

Kokeilun tavoitteena oli pitkään työttömänä olleiden työelämäosallisuuden lisääminen ja työllistymisen tukeminen. Kokeilussa tuli kehittää uusia, paikalliseen kumppanuuteen perustuvia työmarkkinoille integroinnin malleja, joissa työllistymistä edistävässä palveluissa otetaan entistä paremmin huomioon sekä työttömien työnhakijoiden että paikallisten työmarkkinoiden tarpeet. Kokeilussa kunta koordinoi palvelujen järjestämistä ja vastasi siitä, että palvelut muodostivat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden. (emt.)

Kokeilun tulokset olivat rohkaisevia. Kokeilukunnista löydettiin vaikeimmin työllistyville toimivia ja kestävämpiä ratkaisuja ja työttömyyden kehitys oli muita kuntia hieman suotuisampaa. Kokeilut osoittivat, että työllisyyden hoidossa on mahdollista lisätä vaikuttavuutta liittämällä yhteen muun muassa terveyteen, hyvinvointiin, osaamiseen, aktivointiin ja kuntoutukseen liittyviä julkisia ja yksityisiä voimavaroja. (emt.)

Kuntakokeilujen jälkeen niistä ja muualta saatujen kokemusten pohjalta aloitettiin alueelliset työllisyyskokeilut syksyllä 2018. Ne ovat hallituksen kärkihankkeeseen pohjautuvia kokeiluja, joissa tietyillä alueilla kunnat tarjoavat julkisia työvoima- ja yrityspalveluja kokeilun kohderyhmän asiakkaille; ohjaamisesta palveluihin ja koko palveluprosessista, työllistymistä edistävän monialaisen yhteispalvelun tarjoamisesta, aktivointisuunnittelusta sekä kotouttamisesta. (TE-palvelut 2018).

Kokeiluissa kehitetään työttömille tarjottavia työllistymistä tukevia palveluja ja palvelujen tuottamiseen liittyviä toimintamalleja. Kokeilujen on tarkoitus tukea maakuntamalliin siirtymistä valmistelemalla työvoima- ja yrityspalveluiden järjestämisvastuun siirtoa maakunnille. Lisäksi kokeilujen avulla pyritään tukemaan työllisyyspalvelujen kehittämistä. Kokeiluun osallistuu viisi kokeilualuetta, joissa on mukana 23 kuntaa. Kokeilusta ei vielä ole saatavilla arviointitietoa. (emt.)

Sosiaalisesti vastuulliset hankinnat – Handu ja SIEPP

Useissa aiemmin tehdyissä selvityksissä on suositeltu, että julkisissa hankinnoissa ja kilpailutuksissa tulisi ottaa systemaattisesti käyttöön sosiaaliset hankintakriteerit. Näiden kautta voidaan ohjata ja tutustuttaa yrityksiä vielä laajemmin hyödyntämään osatyökykyistä työvoimaa. Hankintalaki (1397/2016) antaa tähän mahdollisuuden, mutta mahdollisuutta ei juurikaan käytetä julkisia hankintoja suunniteltaessa ja toteutettaessa.

Sosiaalisten kriteerien käyttöön julkisiin hankintoihin ovat kuntia rohkaisseet myös Kuntaliitto ja työ- ja elinkeinoministeriö, jotka lähettivät kunnille kirjeen helmikuussa 2018. Kirjeessä korostettiin hankintalain antamaa mahdollisuutta edistää heikoimmassa markkina-asemassa olevien työllisyyttä. Sosiaalisia kriteerien käyttöä suositeltiin aina kun se on mahdollista asiakastarpeen, markkinatilanteen ja kilpailutusresurssien puitteissa. (TEM ja Kuntaliitto 2018).

Sosiaalisten kriteerien vähäiselle käytölle julkisissa hankinnoissa on ollut pääosin osaamisen puute. Julkisten hankintojen yhteiskunnallinen painoarvo on kuitenkin noussut niiden jatkuvan kasvun myötä. Kunnat käyttävät yhä useammin veroeuronsa ostopalveluihin sen sijaan että tuottaisivat tarjoamansa palvelut itse. Julkisiin hankintoihin käytetään Suomessa noin 35 miljardia euroa vuosittain, mikä on keskimäärin 16 prosenttia bruttokansantuotteesta. (Kesä & al. 2017).

Sosiaalisesti vastuullisilla hankinnoilla tarkoitetaan sitä, että hankintojen yhteydessä asetetuilla vaatimuksilla pyritään ottamaan huomioon esimerkiksi työllisyysmahdollisuudet, osallisuus ja yhdenvertaiset mahdollisuudet. Hankintojen tekijät voivat vaikuttaa markkinoihin esimerkiksi lisäämällä sosiaalisesti vastuullisten tuotteiden ja palvelujen kysyntää. Hankintamenettelyssä voidaan ottaa sosiaaliset kriteerit huomioon eri vaiheissa: toimittajille asetettavissa soveltuvuusehdoissa, hankinnan kohteen vähimmäisvaatimuksissa, tarjousten vertailuperusteissa ja hankintoja koskevissa sopimusehdoissa. (Väätäjä 2017).

Sosiaalisten kriteerien käyttöä julkisissa hankinnoissa on kokeiltu muun muassa THL:n päätyneessä *Hankinnoista duunia* (Handu) -hankkeessa (2015-2017) sekä käynnissä olevassa *Sosiaalisia innovaatioita ja työtä julkisilla hankinnoilla* -hankkeessa (2017-2020). Handu-hankkeessa neljä osallistuvaa kaupunkia sovelsi julkisissa hankinnoissa työllistämisehtoa, jonka avulla saatiin noin sadalle pitkäaikaistyöttömälle, nuorelle, maahanmuuttajalle, osatyökykyiselle tai vammaiselle työ-, oppisopimus- tai työkokeilupaiikka. Välittömien työllisyysvaikutusten lisäksi hankkeen avulla lisättiin yritysten tietämystä työllistämisehdosta ja julkisilla hankinnoilla työllistämisestä. Hankkeen lopullisena päämääränä on vakiinnuttaa julkisilla hankinnoilla työllistäminen osaksi kaupunkien normaalia toimintaa. (Kesä & al. 2017; THL 2018a).

Hankkeessa tehtiin selvitys työllistämisen kuntataloudellisista vaikutuksista, mutta se oli varsin haastavaa ja laskelmat epävarmoja. Siitä huolimatta tulos on melko kiistaton eli työmarkkinatuen kuntaosuus on selkeästi määräävin taloudellinen erä. Selvitys osoitti, että optimaalisin

kohderyhmä kuntataloudellisessa mielessä hankinnoilla työllistämiseen on yli 300 päivää työmarkkinatuella oleva henkilö. (Kesä & al. 2017)

Hankinnoilla työllistämisen yleistymisen vaatii kunnissa oppimista myös muista kuin taloudellisista perusteista. Työvoiman tarjonta muodostuu keskeiseksi ja etukäteen tulisi varmistaa, että hankintaan on saatavilla soveltuvaa työvoimaa, joita yrityksiin voidaan välittää. Myös julkiset muut tuet vaikuttavat kokonaisuuteen. Markkinoilla olevat palveluntarjoajat tarvitsevat myös lisää tietoa, jotta osallistumishalukkuus työllistämisehdon mukaisiin hankintoihin kasvaa, millä on suora vaikutus työllistämisen vaikuttavuuteen ja työsuhteiden pysyvyyteen. (Kesä & al. 2017)

Meneillään olevan SIEPP-hankkeen tavoitteena on niin ikään lisätä julkisten hankintojen avulla työllistymismahdollisuuksia pitkäaikaistyöttömille, ikääntyneille, maahanmuuttajille, nuorille ja osatyökykyisille. Käytännössä tämä toteutetaan kehittämällä julkisia hankintoja ja niihin sovellettavia työllistämisehtoja sekä kokeilemalla innovatiivisia tulosperusteisia menetelmiä työllistämistä tukevien julkisten hankintojen yhteydessä. (THL 2018a).

Julkisten hankintojen tukena on myös toukokuussa lanseerattava KEINO–osaamiskeskus¹, joka tukee ja auttaa julkisia hankkijoita kestävien ja innovatiivisten julkisten hankintojen kehittämisessä. Keinon tavoitteen on lisätä kestävyystavoitetta ja innovatiivisuutta toteuttavia hankintoja Suomessa. ideana on, että eri hankintayksiköt jakavat avoimesti tietoa omista kokemuksistaan ja oppivat toisiltaan. (Keino 2018).

Kokeiluja ja malleja muualla Euroopassa

Raporttiin on koottu esimerkkejä maista, joissa on Suomen näkökulmasta tehty mielenkiintoisia kokeiluja. Esimerkit on valittu siten, että ne edustavat erilaisia näkökulmia yhteiskunnalliseen yrittäjyyteen ja osatyökykyisten työllistämiseen. Huomattavaa on, että yhtä toimivaa mallia ei luonnollisestikaan voi siirtää maasta toiseen, mutta esimerkkien tarkoitus on olla inspiraation lähteenä kehittämistoiminnassa. Käsillä olevassa raportissa esimerkit kuvataan tiiviisti, tulevassa kansainvälisessä hankkeessa mielenkiintoisimpiin malleihin tutustutaan huolellisesti yhteistyökumppanien kanssa.

Mallien valinnat on tehty suomalaisten asiantuntija-arvioiden, Euroopan komission maaraporttien, Euroopan komission asiantuntijan sekä kansainvälisten yhteistyökumppanien suositusten pohjalta.

¹ Keinon taustalla ovat Motiva Oy, Suomen Kuntaliitto Ry, Teknologian tutkimuskeskus VTT Oy, Innovaatorahoituskeskus Business Finland, Suomen ympäristökeskus SYKE, Hansel Oy, KL-Kuntahankinnat Oy sekä Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra.

Strategia yhteiskunnallisesta yrittäjyydestä (Ruotsi)

Ruotsissa on tänä vuonna julkaistu strategia yhteiskunnallisten yritysten toimintaedellytysten parantamiseksi. *Regeringens strategi för sociala företag – ett hållbart samhälle genom socialt företagande och social innovation (2018)* -strategiassa kuvataan varsin kokonaisvaltaista lähestymistapaa yhteiskunnallisten yritysten ekosysteemiin.

Strategian mukaan eurooppalaisia esimerkkiä tarkastelemalla yhteiskunnallisten yritysten toimintamalleja ja niiden näkyvyyttä halutaan parantaa. Yhteiskunnallisten yritysten potentiaali halutaan hyödyntää paremmin ja näin valjastaa ne osaltaan yhteiskunnallisten haasteiden ratkaisemiseen. Strategian tavoite on koordinoita eri toimijoiden välille yhteistyötä ja myös mitata kestävien liiketoimintamallien vaikuttavuutta. Strategian täytäntöönpanoa varten Ruotsi panostaa vuosien 2018-20 aikana vuosittain 50 miljoonaa euroa erilaisiin yhteiskunnallista yrittäjyyttä tukeviin toimintoihin.

Keskeinen kehitettävä seikka on yhteiskunnallisten yritysten ja julkisten toimijoiden suhde. Julkisten toimijoiden osaamista yhteiskunnallisesta yrittäjyydestä lisätään ja toimijoita kannustetaan esimerkiksi sosiaalisia innovaatioita edistäviin hankintoihin. Samalla selvitetään millä tavoin lainsäädäntöä tulisi kehittää, jotta hankintojen suuntaaminen yhteiskunnallisiin yrityksiin helpottuisi.

Toinen tavoite on yrityksille suunnattujen palvelujen parantaminen. Yhteiskunnalliset yritykset tarvitsevat liiketoimintaosaamista, joka mahdollistaa sosiaalisten innovaatioiden syntymisen. Tätä tavoitetta edistetään perustamalla yhteiskunnallisten yritysten yrityshautomot. Hautomossa kehitetään työkaluja yhteiskunnallisille yrityksille ja vahvistetaan heidän osaamistaan toimia julkisten tahojen kumppaneina. Tavoitteena on myös levittää hyviä käytänteitä ja tietoa menestyksekkästä liiketoiminnasta.

Tulosten mittaamisen näkökulmasta etsitään tapoja, jotka tuovat esille sekä liiketoimintamallin toimivuuden että sosiaalisten innovaatioiden ja yhteiskunnallisen vaikuttavuuden. Tällä hetkellä rahoituksen saaminen on haastavaa, koska tulosten mittaaminen on epäselvää, eikä yhteiskunnallisesta ulottuvuudesta kiinnostunut rahoittajakaan voi arvioida saavutettavia tuloksia. Tavoitteena on mittaamisen kehittämisen lisäksi tarkastella nykyisiä rahoitusmalleja ja lisätä niiden tunnettuutta, mutta myös arvioida tarvitaanko yhteiskunnallisten yritysten kehittämiseksi uusia rahoitusinstrumentteja.

Tavoitteena on lisätä yhteistoimintaa, tiedon ja parhaiden käytänteiden jakamista perustamalla yhteisiä foorumeita yrittäjien, asiakkaiden ja rahoittajien kanssa. Tämän uskotaan lisäävän innovatiivisia ratkaisuja yhteiskunnallisiin haasteisiin. Strategian täytäntöönpano halutaan nähdä Ruotsissa katalysaattorina, joka edistää yhteiskunnallista yritystoimintaa ja sosiaalisia innovaatioita.

Tukea ja neuvontaa yrityksille (Tanska ja Belgia)

OECD ja Euroopan komissio julkaisivat vuonna 2017 koosteen yhteiskunnallisiin yrityksiin liittyvistä hyvistä käytänteistä *Boosting Social Enterprise Development*. Tässä luvussa kuvatut esimerkit Tanskasta ja Belgiasta pohjautuvat kyseiseen raporttiin.

Yksi olennainen elementti sosiaalisten yritysten toimintaympäristön kehittämisessä on erilaiset tuki- ja neuvontapalvelut sekä erityisesti alkuvaiheen erilaiset yrityshautomoiden kaltaiset tuet. Esimerkiksi Tanskassa on toiminut jo lähes kymmenen vuotta Copenhagen Project House (KPH). Se on tanskalainen yhteiskunnallisten yritysten hautomon, jonka tavoitteena on edistää yhteiskunnallista yrittäjyyttä, joka perustuu sosiaaliseen, kulttuuriseen tai ympäristöä kehittävään ulottuvuuteen. Ytimessä ovat yhteiskunnallinen osallisuus ja yhteiskuntavastuu. Toiminnassa ovat mukana paitsi varsinaiset yhteiskunnalliset yritykset, niin myös yritykset, jotka ovat määritelleet itselleen yhteiskunnallisen mission. KPH saa avustusta Kööpenhaminan kaupungilta, mutta sen tavoitteena on olla vuonna 2021 taloudellisesti riippumaton, jolloin pääosa tuloista tulisi jäsenmaksuina. Lisätuloja hankittaisiin mahdollisesti EU-rahoituksen kautta.

Toiminnan päätavoite on tukea kulttuurisia ja yhteiskunnallisia yrityksiä niiden alkuvaiheessa sekä tukea niiden kehittymistä ja laajenemista. Olennaista on kestävä liiketoimintamallin löytäminen. KPH:n toimintamallissa keskeistä on vahvat mentorointiohjelmat sekä osaamisen jakaminen. Jokainen KPH:ssa mukana oleva jäsen sitoutuu siihen, että kokemuksen karttuessa hänestä tulee mentori, jonka velvollisuus on jakaa osaamistaan aloitteleville yrittäjille kolme tuntia kuukaudessa. Lisäksi KPH tarjoaa ulkopuolista mentorointitukea.

KPH:lla on nykyään jäseninä 300 yhteiskunnallista yritystä sekä yli 60 muuta yritystä ja organisaatiota. Viimeisen viiden vuoden aikana KPH:ssa on ollut mukana 2 400 yrittäjää.

KPH:n suurin haaste on vähentää taloudellista riippuvuuttaan Kööpenhaminan kaupungista. Sen tavoitteena on myös tasapainottaa kaupungin ja KPH:n välisen sopimuksen sisältöä siten, että kaupungilla olisi myös velvoitteita palvella yhteiskunnallisia yrityksiä. Perusongelma on rahoituslähteiden monipuolistamisen lisäksi yhteiskunnallisen vaikuttavuuden mittaaminen ja vaikutusten jatkuvuus.

Belgian Flanderissa puolestaan perustettiin ”Social Innovation Factory” kun päättäjät ja muut yhteiskunnalliset toimijat alkoivat havaita, että monimutkaisten sosiaalisten ongelmien ratkaisemiseksi tarvitaan uusia, innovatiivisia lähestymistapoja. Samanaikaisesti kansalaisjärjestöjen avustukset vähenivät ja ne alkoivat tutkia uusia tapoja saada lisärahoitusta. Painetta uudistuksiin toi myös rahoittajien edellyttämä vaikuttavuuden mittaaminen. Vastatakseen näihin tarpeisiin, ”Social Innovation Factory” järjestö perustettiin vuonna 2013.

Organisaation perustivat 17 kansalaisjärjestöä, sosiaalista yritystä ja yksityistä yritystä. Factoryn päärahoittaja on innovaatio- ja yrittäjyysvirasto (80 %), joka on osa flaamilaisen alueen työ-,

talous- ja innovaatioministeriötä. Factoryn päätehtävänä on toimia innovaatioalustana, joka ei ainoastaan tue start-up yrityksiä, mutta myös auttaa tunnistamaan ja kehittämään innovaatioiden liiketaloudellista pohjaa. Toiminnan yhtenä pohjana on laaja tietokanta, jossa eri toimijat kohtaavat ja voivat löytää toisensa. Mukana on yrittäjiä, yrityksen perustamista suunnittelevia, asiantuntijoita ja rahoittajia. Pääideana on projektien alkuvaiheiden tukeminen.

Factory tarjoaa erilaisia palveluita, kuten henkilökohtaista neuvontaa, mentorointia, työpajoja ja intensiivikursseja. Lisäksi se hoitaa viestintä- ja näkyvyyskampanjoita sekä järjestää verkostoitumismahdollisuuksia kaikille sidosryhmille. Yksi mielenkiintoisista elementeistä on sen käyttämä vaihtoehtoinen valuutta "SIF". Vastineeksi Factoryn palveluiden käytöstä ihmiset tekevät puolestaan jotain, esimerkiksi auttavat toista yrittäjää tai mainostavat sosiaalista innovaatiota eteenpäin. Kaikki SIF-tapahtumat muutetaan euroiksi kirjanpitoon, jonka ansiosta myös nämä resurssit lasketaan taloudelliseksi resurssiksi. SIF-valuutan keskeinen arvo on sitouttaa toimijat yhteistyöhön.

Factoryn suurena haasteena on ollut varsinkin alkuvaiheessa eri toimijoiden välinen epäluottamus. Kyse on innovaatioista, joten omien ideoiden altistaminen toisten tarkasteluun nähtiin riskinä. Toisaalta rajanveto siitä, mihin asti yritystä tuetaan tai milloin tuki kannattaa lopettaa, on ollut vaikeaa. Suurin haaste tulevaisuudessa on vaihtoehtoisen ja täydentävän rahoituksen löytäminen hallituksen tuelle.

Tanskassa sekä Belgiassa on kokeilujen myötä syntynyt vahva ymmärrys siitä, että kyseisiä palveluja tarvitaan, mutta vastaavanlaisia malleja kehitettäessä tulisi huomioida ainakin, että:

- tukiorganisaatiolla on selkeä, yhteiskunnan tarpeista lähtevä visio
- on olemassa tarkka analyysi vastaavista palveluista; tutkittava mitä toimintaympäristöstä aidosti puuttuu
- rahoituspohjan olisi alusta alkaen mahdollisimman monipuolinen tai ainakin alussa tulisi olla selkeä suunnitelma siitä millä tavoin rahoituspohjaa kehitetään
- valtiolla on jonkin tasoinen rooli, mutta roolin täytyy pienentyä yritysten kehittymisen myötä
- tukiorganisaation muoto (säätio, yhdistys, vai muu) arvioidaan kohdemaan näkökulmasta tarkasti; olennaista on, että organisaatiomuoto ei rajoita mahdollisuutta monipuoliseen rahoituspohjaan
- yhteistyö eri toimijoiden välillä olisi systemaattista ja kuvattua
- yritystenvälinen yhteistyö olisi mahdollisimman monipuolista siten, että osaamisen jakaminen kokeneemilta uusille yrittäjille toimii ja että myös innovoinnin mahdollisuus on aitoa
- sitoutuneisuus edellä mainittuun varmistetaan jollain tavoin, sääntötasolla tai konkreettisemminkin (esim. SIF-valuutta)

Sosiaaliset perusteet julkisissa hankinnoissa (Hollanti ja Iso-Britannia)

Hollanti on mielenkiintoinen tarkastelun kohde, koska yrityksiä ohjailevaa lainsäädäntöä ei juurikaan ole, mutta kaupungit ja kunnat ovat aktiivisesti ottaneet vastuuta työllisyydestä. Hollannin mallista onkin jo otettu esimerkkiä suomalaisissakin kaupungeissa esimerkiksi SIEPP-hankkeen myötä.

Eurooppalaisia palveluinnovaatioita Suomeen -hankkeessa kartoitettiin vuonna 2013 Hollannin kaupunkien menetelmiä julkisten hankintojen avulla työllistämiseen. Hollannissa julkisten hankintojen avulla työllistäminen on suurissa kaupungeissa osa normaalia hankintaprosessia. Yleinen käytäntö Hollannissa onkin, että kaupungin työllisyyspalveluissa työskentelee henkilö, jonka vastuulla on toimia sosiaalisten näkökulmien yhteyshenkilönä kaupungin ja yritysten välillä. Useassa kaupungissa on myös käytössä selkeät raja-arvot hankinnoille, joihin työllistämisehtoa sovelletaan – usein raja-arvo noin 200 000 euroa. Työllistämisehto voi koskea esim. 5-50 % kyseisen hankinnan kokonaisarvosta, mikä käytännössä tarkoittaa sitä, että yrityksen on panostettava kyseisen prosenttimäärän verran sopimuksen arvosta erityisryhmien työllistämiseen. (Mielonen 2013).

Toinen mahdollinen tapa yksinkertaistaa hankintaprosessia on työllistämisehdon rajaaminen koskemaan vain tiettyjen sektoreiden hankintoja. Tällöin voidaan työllistämisehtoa soveltaa esimerkiksi työvoimaintensiivisiin julkisiin hankintoihin, kuten siivouspalveluihin tai ravintolapalveluihin. Näissä palveluissa usein myös työntekijöiden koulutusvaatimukset ovat alhaisempia, mikä mahdollistaa esimerkiksi paremmin pitkäaikaistyöttömien työllistämisen työllistämisehdon avulla. (emt.).

Olennaista sosiaalisten kriteereiden käytöllä julkisissa hankinnoissa on myös selkeä prosessin määrittely sekä työllistämisen näkökulman käsittely jokaisessa vaiheessa. Esimerkiksi Haagin kaupungissa on luotu selkeä prosessi, jossa suunnitteluvaiheessa määritellään työllistämisehdon tavoitteet, hankintasopimusta tehtäessä sovitaan käytännön toteutuksesta ja tämän jälkeen työllistämisehdon toteutumista seurataan. Olennaista on hankinnan seuranta ja arviointi, mikä on tuottanut selkeitä tuloksia. Suunnitteilla on sähköinen seurantajärjestelmä, jonka avulla sosiaalisten näkökulmien toteutumista ja vaikutuksia voidaan seurata paremmin. (emt.).

Hollannin lisäksi esimerkiksi Iso-Britanniassa on otettu vuonna 2013 käyttöön laki julkisista palveluista: Social Value Act. Laki velvoittaa julkiset toimijat huomioimaan ja arvioimaan sosiaalisia, taloudellisia ja ympäristövaikutuksia ostaessaan palveluita ja tavaroita julkisina hankintoina. Ennen hankintaprosessia viranomaisten täytyy pohtia miten kilpailutettavat palvelut voivat edesauttaa edellä mainittuja näkökulmia. Tavoitteena on, että viranomaiset saavat lisäarvoa kilpailutuksesta ja että lainsäädäntö rohkaisisi myös viranomaisia vuoropuheluun

palveluntuottajien kanssa sekä luomaan uudenlaisia ratkaisuja. (Department for Digital, Culture & Media 2018).²

Lainsäädännön vaikutuksista tehdyssä selvityksessä todettiin, että se on tukenut viranomaisia tekemään kestävämpiä kilpailutusratkaisuja. Palveluja on muotoiltu uudelleen siten, että niiden pitkäntähtäimen kustannuksia tai kuormittavuutta arvioidaan. Lain soveltamisesta oli kuitenkin hyvin vaihtelevia käsityksiä: sosiaalisten kriteereiden määrittely ei ollut selvää eikä siitä milloin lakia pitäisi soveltaa ollut yksimielisyyttä. Myöskään vaikuttavuuden mittaaminen ei ollut selvillä. Vuonna 2017 tehdyn selvityksen mukaan esimerkiksi terveydenhuollon toimijoista vain pieni osa, 13 prosenttia toteutti lakia kilpailutuksessaan. Suuri osa vastaajista ei tuntenut lainsäädäntöä tai arveli lainsäädännön olevan vielä kehitysasteella. (Onmedica 2017).

Laki siis näyttäisi antavan viranomaisille työkaluja “älykkäseen kilpailuttamiseen”, mutta siinä on myös paljon epäselvyyksiä. Iso-Britannia onkin julkaissut uudet ohjeet lain soveltamisesta huhtikuussa 2018. (Guidance Social Value Act 2018).

Kiintiöt osatyökykyisten työllistämiseksi (Saksa)

Suomessa on aika ajoin keskusteltu saksalaisesta mallista, jossa työllistetään vammaisia ja osatyökykyisiä kiintiöiden avulla. Muun muassa *Työelämäosallisuuden hyvät käytännöt Euroopassa* (TOHKE) -kehittämishankkeessa (2011–2014) yhtenä tarkastelun kohteena Saksa. Maan sosiaalilainsäädännön mukaan nykyään yli 20 henkilöä vuodessa työllistävien yritysten on palkattava 5 prosenttia työvoimastaan perustuen vammaan tai sairauteen. (Raivio & Nykänen 2014; Sozialgesetzbuch 2018).

Vammaisten henkilöiden työhön sijoittumista tuetaan lisäksi rahallisesti työnantajille palkkatukena. Palkkatuki on alussa 70 prosenttia kustannuksista, mutta se vähenee 50 prosenttiin. Työllistämisvelvoite koskee vaikeasti vammaisia henkilöitä. Vamma on vaikea haitta-asteen ollessa 50 % tai yli. Sairauksien kohdalla työkykyä ja sairauden aiheuttamaa haitta-astetta tarkistetaan tietyin aikaväleihin. (Sozialgesetzbuch 2018).

Mikäli saksalainen työnantaja ei täytä työllistämisvelvoitettaan tulee kustakin täyttämättömästä paikasta maksaa erityiseen rahastoon tasoitusmaksu, jonka suuruus riippuu kiintiövelvoitteen määrästä; tosin pienet yritykset voivat saada tästä helpotusta. Rahaston avulla tuetaan myös muunlaisia työ- ja työllistymismahdollisuuksia erilaisten työharjoittelujen, työkeskustoiminnan tai projektien kautta. Kiintiösäädösten jatkoksi Saksan lainsäädäntöön on saatu myös vammaisten oma luottamusjärjestelmä. Jos yrityksessä on enemmän kuin viisi vammaista työntekijää,

² Käytännön esimerkkejä lain sovelluksista on luettavissa lain tueksi perustetusta Social Value Hub -sivustolta <http://www.socialvaluehub.org.uk/> sekä Hankinnoista duunia raportista https://thl.fi/documents/10531/2407080/Matkaraportti_Hankinnoista_duunia.pdf/95549db9-aeb8-400e-96d8-fe971a773ed2

tulee yrityksen päätöksentekokoelimiin valita myös yksi vaikeasti vammaisten edustaja. Työntekijät ovat mukana myös rekrytoinnissa – tavoitteena on varmistaa paikan täyttäminen oikeudenmukaisesti ilman syrjintää sekä arvioida, voidaanko tehtävään palkata osatyökykyinen. Vammaisuus ja osatyökykyisyys ovat siis työhönottotilanteessa positiivisen diskriminaation peruste. (THL 2018b).

Yhteiskunnallinen suuryritys (Ruotsi)

Suomessa kohtuullisen hyvin tunnettu esimerkki yhteiskunnallisesta suuryrityksestä on ruotsalainen, vuonna 1980 perustettu valtio-omisteinen Samhall Aktiebolag. Samhallin ydin on työllistää osatyökykyisiä tuottavaan työhön sekä tarjota avoimille työmarkkinoille siirtymisen mahdollisuus mahdollisimman suurelle osalla sen työntekijöistä. Samhallin keskeisenä tavoitteena on tarjota mahdollisuus työhön osallistumiseen. Tämän lisäksi se järjestää työllistetyille työhön oppimista ja työhönsijoittumista, perustaitoja edistävää koulutusta sekä ammatillista koulutusta. Työntekijä saa taloudellista turvallisuutta, mahdollisuuden sopeutettuun työtahtiin ja osallistumiseen työpaikan sosiaalisiin tilanteisiin ja sitä kautta myös uutta itseluottamusta (Samhall 2018; Lindberg 2018).

Ruotsin valtio määrittää Samhallin tehtävän sekä luo toiminnalle taloudelliset edellytykset. Valtio maksaa yritykselle kompensatiota työllistettävien henkilöiden alentuneesta työkyvystä ja sen osuus on 58 prosenttia liikevaihdosta. Muutoin sillä ei ole erityisasemaa esimerkiksi julkisissa hankinnoissa. Samhalliin tulevalle on tarjolla kattava ohjaus ja tuki, joiden avulla pyritään löytämään henkilölle paras mahdollinen työllistymisratkaisu. (Samhall 2018; Lindberg 2018).

Samhall on kehittänyt liiketoimintamalliaan sekä toimialojen että toimintalogiikan osalta. Se on nykyisin siivous- ja pesula-alan suurin yksittäinen toimija. Merkittävä näkökulma on myös yrityksen brändääminen ”Ruotsin tärkeimmäksi yritykseksi” millä se on osaltaan saavuttanut näkyvyyttä ja hyväksyntää ruotsalaisessa yhteiskunnassa. (Lindberg 2018).

Samhallia on arvosteltu paljon, mutta malli näyttäisi osoittavan, että on mahdollista ja järkevää tukea matalan tuottavuuden aloja tarjoamaan työsuhteista työtä erityisesti vaikeasti työllistyville. Samhall tarjoaa jatkuvasti työtä noin 20 000 osatyökykyiselle henkilölle ja samalla pyrkii siihen, että noin tuhat henkilöä vuosittain siirtyy muiden työnantajien palvelukseen. Samhallin, samoin kuin mikään muu malli ei voi yksin ratkaista vaikeasti työllistyvien ongelmia. Työpaikkoja on ollut tarjolla vain niille, joiden työkyky saavuttaa riittävän tason kohtuullisessa ajassa. Muut, vaikeavammaiset tai esimerkiksi vaikeasti mielenterveysongelmaiset ovat jäävät Samhallin tarjoamien työllistymismahdollisuuksien ulkopuolelle. (emt. 2018).

Rahoitusmalleja

Monien yhteiskunnallisten yritysten rahoituksesta suuri osa on julkista rahoitusta ja keskeinen tavoite monella yrityksellä onkin rahoituslähteiden monipuolistaminen. Perinteiset rahoittajat näkevät kuitenkin, että yhteiskunnallinen yritys, varsinkin alkuvaiheessaan, on liian suuri riski. Samoin pankkilainojen saaminen voi olla haastavaa, koska ei uskota yritysten pystyvän maksamaan lainoja tai yrityksellä ei ole riittäviä vakuuksia lainoille. Viime vuosina onkin kehitetty uudentyyppisiä rahoitusmalleja, joissa usein ideana on riskien jakaminen.

Esimerkkejä:

- JEREMIE (Italia) on rahasto, jolla mahdollistetaan yhteiskunnallisten yritysten lainoitus.
- Social Innovation Fund (Portugali) mahdollistaa takauksia investointikumppaneille eli vähentää investoinnin riskiä.
- Clann Credo (Irlanti) tarjoaa luottoja yhteiskunnallisille yrityksille riippuen näiden koosta, maksukyvyistä sekä yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta (OECD & European Commission 2017).

Suomessa vaikuttavuusinvestoimisen tunnetuin muoto lienee Social Impact Bond (SIB) eli tulosperusteinen rahoitussopimus. Siinä sijoittajat rahoittavat palvelut ja kantavat toteutukseen liittyvät taloudelliset riskit. Hankeille määritellään tarkat, mitattavat tavoitteet ja julkinen sektori maksaa vain tavoitteiden mukaisista tuloksista. Mallia toteutetaan Suomessa muun muassa maahanmuuttajien nopean työllistymisen tukemiseen. (Sitra 2018; TEM 2018d).

Arviointia kotimaisista kokeiluista

Suomessa talous kasvaa ja työllisyys paranee, mutta Suomen työllistämisen suuri haaste on edelleen pitkäaikaistyöttömyys ja osatyökykyisten työllistäminen. Työmarkkinoiden toiminnan tehostaminen nähdään Suomessa kaikkien toimijoiden etuna, koska jo yksinomaan yhden työllistetyn henkilötyövuoden vaikutukset julkiseen talouteen (etuussäästöt, verotulot, sosiaalivakuutusmaksut) ovat merkittävät. Sosiaalisesta ja inhimillisestä näkökulmasta on toisaalta ensiarvoisen tärkeää mahdollistaa myös heikomman työkyvyn omaavien pysyminen mukana yhteiskunnan tuottavana jäsenenä.

Tässä raportissa onkin esitelty kokeiluja, joita Suomessa on viime vuosina tehty osatyökykyisten työllisyyden parantamiseksi, kuviossa 2 on tiiviisti kuvattu keskeiset tulokset.

Kokeilu tai hanke	Vaikuttavuus
Laki sosiaalisista yrityksistä	Kaikista vammaisia tai pitkäaikaissairaita palkanneista yrityksistä sosiaalisten yritysten osuus oli 3,7 %.
EQUAL-ohjelman hankkeet	Kasvatti tietoisuutta sosiaalisista yrityksistä. Pysyviä toimintamalleja ei juurikaan jäänyt.
Työpankkikokeilu	Työllistetyillä henkilöillä työllisyysaste on keskimäärin 20 prosenttiyksikköä korkeampi kuin verrokeilla. Nettovaikutus julkiseen talouteen 33,3 miljoonaa euroa. Yksi sijoitettu euro tuotti takaisin yli viisi euroa. Laskelma epävarma.
Työllisyyden kuntakokeilu	Työllisyyden kehitys kokeilukunnissa hieman parempi kuin muissa.
Sosiaalisten kriteerien käyttö hankinnoissa (Handu-hanke)	Tulosten perusteella hankinnoilla työllistämisen optimaalisin kohderyhmä yli 300 päivää työmarkkinatuella olleet henkilöt.

Kuvio 2. Suomalaisia työllistämiseen liittyviä kokeiluja.

Jälkikäteen arvioituna lailla sosiaalisista yrityksistä pyrittiin liian moneen samanaikaiseen tavoitteeseen. Jo vuonna 2012 arvioitiinkin, että sosiaalisten yritysten toimintaedellytyksiä tulisi kehittää siten, että työvalmennus ja ohjaus olisi pitänyt sisällyttää lakiin, rekrytoinnissa huomioitaisiin osatyökykyisyys laajemmin ja etuuksien ja palkkatulojen yhteen sovittamista tulisi kehittää. (Grönberg & Kostilainen 2012). Maria Kaisa Aula arvioi puolestaan, että sosiaalisten yritysten määrä jäi vähäiseksi lainsäädännön monimutkaisuuden vuoksi (2016).

Lain tavoitteiden mukaisen toiminnan edistämiseen ei myöskään varattu riittäviä taloudellisia resursseja erityisesti lakia tukevien hankkeiden (EQUAL-ohjelma) loputtua ja palkkatukea koskevan lainsäädännön muututtua. Sosiaalisten yritysten toimintamalli ei olekaan käytännössä onnistunut täysin lunastamaan siihen kohdistettuja odotuksia. Lakia säädettäessä arvioitiin, että yritysten palvelussa voisi olla joitain tuhansia työntekijöitä (HE 132/2003), mutta määrä oli vuonna 2016 vain 660 työntekijää.

Hallitus toteaa lain kumoamishdotuksen yhteydessä, ettei ole perusteltua syytä asettaa sosiaalisia yrityksiä ja muita palkkatuella vammaisia, pitkäaikaissairaita ja pitkäaikaistyöttömiä palkkaavia yrityksiä erilaiseen asemaan palkkatukea myönnettäessä. Vuosina 2014-2015 tehdyn selvityksen mukaan kaikista vammaisia ja/tai pitkäaikaissairaita palkanneista yrityksistä

sosiaalisten yritysten osuus oli 3,7 %. Kaikista pitkäaikaistyöttömiä palkkatuella palkanneista yrityksistä sosiaalisten yritysten osuus oli 0,5 %. (HE 5.5.2017)

Sosiaalisista yrityksistä annetun lain kumoaminen samaan aikaan kun pyritään edistämään osatyökykyisten henkilöiden työllistymistä, on hieman ristiriitaista. Toisaalta se antaa toisaalta mahdollisuuden rakentaa nykyistä toimivampia ratkaisuja yhteiskunnallisten yritysten kehittämiseen.

Työpankkikokeilussa onnistuttiin arviointiraporttien mukaan työllistämisen tulosperusteisen rahoitusmallin ja erityisesti sopivan rahoitustason löytymisessä. Myös työttömien vuokraustoiminta osoittautui tehokkaaksi. Moni työntekijä oli halukas vuokraamaan osatyökykyisiä, mutta omaan palvelukseen palkkaamisen riskit koettiin suuriksi. Oppisopimustoiminta alkoi lupaavasti, mutta kysyntä loppui palkkatukimäärärahojen niukkuudesta johtuen. Keskeinen haaste oli myös toiminnan rahoituksen tulevaisuus; lyhytjänteiset rahoitukset eivät innosta yrityksiä. Useat yritykset olisivat olleet kiinnostuneet työpankkitoiminnasta, mikäli olisivat saaneet varmuuden rahoituksen jatkuvuudesta (Kuusi 2018).

Työpankkikokeilun tulosten perusteella on esitetty kokeiltavaksi esimerkiksi palkkatukisetelin käyttöönottoa, koska harkintaan perustuva palkkatukimalli on kiireellisissä rekrytoinneissa ja vuokratyömarkkinoilla ongelmallinen. Työvoimaviranomainen arvioisi edellyttäväksi työnhakijan työllistyminen palkkatukea ja antaisi tarvittaessa palkkatukityöllistämiseen oikeuttavan palkkatukisetelin. Tämä palkkatuki maksettaisiin mille tahansa yritykselle, joka työllistäisi palkkatukisetelin saaneen työttömän. (emt.).

Työllisyyden kuntakokeilun myötä todettiin, että työllisyyden hoidossa on mahdollisuus lisätä vaikuttavuutta liittämällä yhteen erilaisia palveluita kuten muun muassa terveyteen, hyvinvointiin, osaamiseen ja kuntoutukseen liittyviä. Keskeistä on yhdistää ne muihin työllistymistä edistäviin voimavaroihin. Kokeilun arvioinnissa on todettu, että kasvupalvelu-uudistuksen ratkaisuista huolimatta on tarve laajalle yhteistyölle paikallisella ja seudullisella tasolla kaikkien toimijoiden kesken. Alueellisista kokeiluista ei ole vielä koottuja tuloksia, mutta alustavien tietojen mukaan asiakastytyväisyys on ollut erittäin hyvää. Erityisesti henkilökohtainen palvelu on koettu hyväksi. (Lindberg 2018a; 2018b).

Julkisten hankintojen osalta Suomessa ollaan vasta kokeiluvaiheessa, mutta tahtotila on ainakin jossain määrin olemassa kuten työ- ja elinkeinoministeriön ja Kuntaliiton kirje kunnille osoittaa. Myös Tampereella kokeilussa oleva hyvinvointipalvelujen allianssimalli osoittaa, että kiinnostusta hankintojen perusteiden uudistamiseen ja kokeiluihin on virinnyt.³ Kunnat ja kuntien eri

³ Tampereella Tesoman hyvinvointikeskuksen palvelut toteutetaan julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin toimijoiden kumppanuusmallilla. Kyseessä on ensimmäinen kerta Suomessa, kun hyvinvointipalveluihin sovelletaan rakennushankkeista tuttua allianssimallia. Mallissa osapuolet jakavat keskenään toiminnan riskit ja hyödyt sekä sitoutuvat yhteisesti sovittuihin tavoitteisiin.

hankintayksiköt kaipaavat kuitenkin lisää tietoa ja käytäntöjä sovellettaviksi. Tukea onkin jo jossain määrin saatavissa: Handu-hankkeessa on kehitetty hankinnoilla työllistämisen mallia ja lisäksi julkisten hankintojen tueksi on perustettu toukokuussa 2018 lanseerattava KEINO-osaamiskeskus.

Handu-hankkeen arvioinnissa ilmeni, että hankinnoilla työllistämisen taloudellisen vaikuttavuuden laskenta on haastavaa. Työllistämisvaikutukset näyttäisivät olevan kuitenkin melko selviä ja julkisten hankintojen käyttö työllistämisenäkökulmasta vaikuttaa tulosten mukaan tehokkaalta toimintamallilta. Koska Suomessa ollaan alkuvaiheessa, on myös selvää, että osa kustannuksista syntyy niin sanottuina tuotekehityskustannuksina eli yritysten ja erehdysten myötä. Hankinnoilla työllistäminen ei kuitenkaan yksittäisenä toimena tuota toivottuja tuloksia, vaan siihen tulee yhdistää muita työllisyydenhoidon tukipalveluja. (Kesä et al. 2017)

Vaikka EQUAL-ohjelmasta ei jäänyt juurikaan käytänteitä elämään, sen suositukset ovat edelleen varsin relevantteja: sosiaalisten kriteerien käyttäminen julkisissa hankinnoissa, sosiaalisen yritystoiminnan ja yhteiskunnallisen vaikuttavuuden mittaaminen, tulosten näkyväksi tekeminen sekä koulutuksen ja osaamisen kehittäminen.

Toimintaympäristön kehittäminen

Kuntaliiton kehittämispäällikkö Erja Lindberg (2018a) on todennut, että Suomessa on paljon osaamista työllisyyden edistämisen osatekijöistä, mutta kokonaisuuden hallinta on avainasemassa paremman vaikuttavuuden saavuttamiseksi. Samantyyppisiä näkökulmia on esitetty myös yhteiskunnallisia yrityksiä koskevassa keskustelussa: Suomesta puuttuu kokonaisvaltainen käsitys yhteiskunnallisten, työelämään integroivien yritysten toiminnan edistämisestä. Kuviossa 3 on OECD:n ja Euroopan komission työkalua soveltaen arvioitu tämänhetkinen tilanne.

Toimintaympäristön osa	Tilanne Suomessa
Tunnistus, strategiat, lainsäädäntö, valtion rooli	Ei toimintaohjelmia tai strategioita. Laki tullaan kumoamaan toukokuussa 2018
Pääsy markkinoille	Markkinoille pääsy: Suomen sijoitus Thomson & Reutersin listauksessa 16.-18.
Rahoituksen saatavuus ⁴	Rahoitus: sama kuin kaikilla yrityksillä, mutta käytännössä heikompi saatavuus, koska ei ole sijoittajille houkutteleva
Julkinen tuki/palvelut	Käytössä kaikille yrityksille tarkoitetut palvelut
Verkostot ja keskinäinen tuki	Arvoliitto
Tutkimus ja koulutus	FinSERN, korkeakouluissa ei erillisiä koulutusohjelmia
Merkit, laatujärjestelmät	Sosiaalisen yrityksen merkki (poistunee käytöstä) Yhteiskunnallisen yrityksen merkki

Kuvio 2. Sosiaalisten yritysten ekosysteemi Suomessa (mukaeltu European Commission 2015; European Commission & OECD 2017).

Kuten kuvioista voi nähdä, Suomessa ei ole kehitetty yhteiskunnallisten yritysten toimintaympäristöä kokonaisuutena eikä varsinaista strategiatason lähestymistä yhteiskunnallisten yritysten toimintaedellytysten kehittämiseen. Kun laki sosiaalisista yrityksistä kumotaan, jäljelle jää Suomalaisen Työn Liiton yhteiskunnallisen yrityksen merkki, joka kuvaa yhteiskunnallisen yrityksen profiilia, sekä Arvoliitto verkostotoimijana ja tukena yrityksille. Sosiaalisten hankintojen tukea ollaan rakentamassa.

⁴ Yhteiskunnallisia yrityksiä rahoittava Epique on Pohjoismaiden ensimmäinen vaikuttavuusinvestointirahastojen hallinnoija, mutta se ei rahoita suoraan yhteiskunnallisia yrityksiä.

Kansainvälisten mallien ja Euroopan komission keräämien tietojen perusteella näyttää siltä, että yhteiskunnallisten yritysten tukemiseksi tarvitaan jatkuvuutta ja koko toimintaympäristön sekä ekosysteemin ymmärtämistä, jotta yritysten yhteiskunnallinen hyöty voidaan saavuttaa. Jotta kokonaisnäkemystä voitaisiin rakentaa, pitäisi saavuttaa poliittinen yhteisymmärrys yhteiskunnallisten yritysten roolista ja tehtävistä yhteiskunnassa. Sen jälkeen voi aloittaa rakennustyön, mutta siten, että toimet linkittyvät toisiinsa: lainsäädäntöä täytyy tarkastella samanaikaisesti kuin markkinoita ja rahoitusmahdollisuuksia tai osaamisen tukea.

Yritykset tarvitsevat jossain määrin kohdennettua tukea, erityisesti liiketoimintamallin ja rahoituspohjan kehittämisessä. Tukijärjestelmien hyöty on myös niiden mahdollisuus näkyvyyden edistämässä ja yhteiskunnallisten yritysten roolin selkeyttämisessä. Lisäksi tarvitaan tieto-taitoa, jossa yhdistyvät perinteinen liiketoiminta-osaaminen ja yhteiskunnallinen ulottuvuus. Tämä edellyttäisi myös koulutusjärjestelmän sisältöjen tarkastelua. Lisäksi tulisi olla räätälöityjä rahoituslähteitä tai riskinjaon mahdollisuus.

Kaikissa kansainvälisissä esimerkeissä korostuu toiminnan vaikuttavuuden mittaaminen. Kasvun, tunnettuuden, rahoituksen ja poliittisen näkyvyyden näkökulmasta on keskeistä, että ymmärretään mikä on yhteiskunnallinen yritys ja millä tavoin se tuottaa yhteiskunnallista lisäarvoa. Todennettu vaikuttavuus voisi olla kilpailuetu sekä haettaessa rahoitusta että osallistuttaessa julkisista hankinnoista järjestettäviin kilpailuihin.

Tiukkaa lainsäädäntöä ja pakkoa edustavat kiintiömallit eivät Suomessa ole saaneet innostunutta vastaanottoa, vaikka niitä on aika ajoin esitetty käyttöön otettavaksi. Viimeksi aiheesta keskusteltiin syksyllä 2017, kun oppisopimuskoulutusta käsittelevän väitöskirjatyön yhteydessä esitettiin Saksan kaltaista kiintiölakia Suomeen. Työntekijäjärjestöjen puolelta ajatusta pidettiin mielenkiintoisena, mutta työllistymiseen toivottiin monipuolista tukea kiintiöiden sijaan. Elinkeinoelämän keskusliitto vastustaa kiintiöitä ja pitää kiinni työnantajan oikeudesta palkata haluamansa työntekijä. (Aamulehti 14.9.2017). Aiemmin mainittu työllistäminen julkisten hankintojen avulla nyky-lainsäädännön puitteissa on saanut myönteisemmän vastaanoton.

Kotimaisia ja ulkomaisia kokeiluja tarkastellessa voi havaita, että osatyökykyisten työllistämiseen on paljon mahdollisuuksia, joista yhteiskunnallisen yrittäjyyden tukeminen on yksi, Euroopassa aiempaa vankempaa jalansijaa saava toimintamalli. Osatyökykyisten heikon työllisyyskehityksen, yhteiskunnallisten rakennemuutosten, työmarkkinoiden muutosten, hanketoimijoiden kokemuksen sekä eurooppalaisten kokemusten perusteella Suomessa on tarve uudelle kokonaiskäsitteelle. Tarvitaan joustava ja innovatiivinen malli, jolla voidaan tukea vammaisten, osatyökykyisten, pitkäaikaistyöttömien ja muiden haastavassa työmarkkina-asemassa olevien työllistymistä avoimille työmarkkinoille. Tämä vaatii sekä työtä vailla olevien henkilöiden että työnantajien tukemista. Tarvitaan kustannustehokas, valtakunnallisesti käytönotettava toimintamalli ja paremmat toimintaedellytykset yhteiskunnallisille yrityksille ja yrittäjyydelle.

LÄHTEET

Aamulehti 14.9.2017. Väitöstutkija ehdottaa kiintiötä erityisopiskelijoiden työllistämiseksi – "He tekevät samoja työtehtäviä yhtä tehokkaasti kuin muutkin"

<https://www.aamulehti.fi/uutiset/vaitostutkija-ehdottaa-kiintiota-erityisopiskelijoiden-tyollistamiseksi-he-tekevät-samoja-työtehtäviä-yhtä-tehokkaasti-kuin-muutkin-200391374/>

Aho E. 2017. Kasvun mahdollisuus – positiivisen rakennemuutoksen

hyödyntäminen Lounais-Suomessa. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Alueet. 37/2017

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80616/TEMjul_37_2017_verkkojulkaisu.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 4.4.2018.

Ala-Kauhaluoma M. & Lempola H-M. & Härkäpää K. 2005. Equal-ohjelman kansallisessa teematyössä kerättyjä käytäntöjä, kokemuksia ja tuloksia. Kuntoutussäätiön työselosteita. Working papers 30/2005.

Arvoliitto. 2018. Yhteiskunnallisesta yrittämisestä. <http://www.arvoliitto.fi/yhteiskunnallisesta-yrittamisesta/>. Viitattu 4.5.2018.

Aula, M-K. 2016. Työllisyyskokeilujen selvitys. Työllisyyden ja tukien käyttäjälähtöistä arviointia. Työ- ja elinkeinoministeriö. Työ ja yrittäjyys. 30/2016.

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75328/TEMjul_30_2016_16082016.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 4.4.2018.

Asplund & Kauhanen & Vanhala 2017. "Työpankki välittäjänä ja työllistäjänä – Työpankkien toiminnan vaikuttavuuden tarkennettu arviointi". ETLA Raportit No 75. <https://pub.etla.fi/ETLA-Raportit-Reports-75.pdf>. Viitattu 14.4.2018.

Department for Digital, Culture, Media & Sport. The Public Services Social Value Act 2012. An introductory guide for commissioners and policymakers 5.4.2018.

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/690780/Commissioner_Guidance_V3.8.pdf

Elinkeinoelämän keskusliitto 2018. Suhdannebarometri.

<https://ek.fi/ajankohtaista/tiedotteet/2018/05/02/suhdannebarometri-karjistyneet-rekrytointivaikeudet-varjostavat-hyvaa-suhdannekuvaa/>. Viitattu 9.5.2018.

European Commission 2015. Map of social enterprises and their eco-systems in

Europe. Synthesis Report. file:///C:/Users/eeva/Downloads/Synthesis%20report%20FINAL.pdf.

Viitattu 20.4.2018.

European Commission 2014. A map of social enterprises and their eco-systems in Europe Country Report: Finland

file:///Users/Control/Downloads/SE%20Mapping_Country%20Report%20Finland.pdf. Viitattu 19.4.2018.

European Commission & OECD. 2018. Online Tool for Boosting Social Enterprise Development Concept Note.

Euroopan komissio 2011. Euroopan komissio KOM (2011) 682 lopullinen - Sosiaalisen yrittäjyyden aloite. Suotuisan toimintaympäristön luominen sosiaalisen talouden ja innovoinnin keskiöön kuuluville sosiaalisille yrityksille SEK(2011) 1278.

[http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com\(2011\)0682/_com_com\(2011\)0682_fi.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com(2011)0682/_com_com(2011)0682_fi.pdf). Viitattu 26.4.2018.

Euroopan komissio 2016. Yritysten ja yhteisötalouden edistäminen. Toimenpidepyyntö sosiaalista yrittäjyyttä käsittelevältä komission asiantuntijaryhmältä (GECES). Lokakuu 2016.

Findikaattori 2018. Pitkäaikaistyöttömät. <https://findikaattori.fi/fi/37>. Viitattu 3.5.2018.

Guidance Social Value Act 2018. Information and resources

<https://www.gov.uk/government/publications/social-value-act-information-and-resources/social-value-act-information-and-resources>. Viitattu 3.5.2018.

Filatov, T. 2006. Sosiaalinen yrittäjyys helpottaa vaikeimmin työllistyvien ihmisten asemaa. Teoksessa (toim. Ville Grönberg) Yhteisötalous ja sosiaalinen yrittäjyys. Stakes.

Grönberg V. & Kostilainen H. 2012. Sosiaalisten yritysten tila ja tulevaisuus. Yhteinen yritys -hanke. Loppuraportti. Työ- ja elinkeinoelämän julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 12/2012.

<https://tem.fi/documents/1410877/3342347/Sosiaalisten+yritysten+tila+ja+tulevaisuus+12032012.pdf>. Viitattu 26.4.2018

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi sosiaalisista yrityksistä ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. HE 132/2003. <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2003/20030132>. Viitattu 22.4.2018.

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi alueiden kehittämisestä ja kasvupalveluista (HE-luonnos 1.3.2017). Yhteenveto järjestöjen lausunnoista.

<https://tem.fi/documents/1410877/4647157/Yhteenveto+j%C3%A4rjest%C3%B6jen+lausunnoista.pdf>. Viitattu 28.4.2018

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi julkisista rekrytointi- ja osaamispalveluista, alueiden kehittämisen ja kasvupalveluiden rahoittamisesta ja yksityisistä rekrytointipalveluista sekä eräiden

niihin liittyvien lakien muuttamisesta 5.5.2017.

<http://tem.fi/hankesivu?tunnus=TEM031:00/2017>. Viitattu 21.4.2018.

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi alueiden kehittämisestä ja kasvupalveluista ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. HE 35/2018.

<http://valtioneuvosto.fi/paatokset/paatos?decisionId=0900908f8059b9db>. Viitattu 8.5.2018.

Juntunen T. & Lappalainen H. 2007. Euroopan sosiaalirahaston (ESR) osarahoittaman EQUAL-yhteisöaloiteohjelman arviointi 2. hakukierroksen toimeenpanosta. Työministeriö, Euroopan sosiaalirahasto 2000-2006.

Keino 2018. Mikä on Keino? <http://www.hankintakeino.fi/mika-on-keino>. Viitattu 7.5.2018.

Kesä M. & Kuusi A. & Ylikojola P. 2017. Arvio hankinnoilla työllistämisen kuntataloudellisista vaikutuksista. Hankinnoista Duunia -kehittämishankkeelle 9/2017.

<https://thl.fi/documents/10531/2407080/Arvio+hankinnoilla+ty%C3%B6llist%C3%A4misen+kunta+taloudellisista+vaikutuksista.pdf/00ef350d-5da7-46d0-be0f-66a877ebda83>. Viitattu 7.5.2018.

Kostilainen, Harri. Suullinen tiedonanto 20.4.2018.

Kotiranta, A. & Widgrén, J. (2015). ”Esiselvitys yhteiskunnallisesta yrittämisestä – Katsaus yhteiskunnallisiin yrityksiin ja vaikuttavuusinvestoimiseen Suomessa”.

ETLA Raportit No 46. <http://pub.etla.fi/ETLA-Raportit-Reports-46.pdf>. Viitattu 14.4.2018.

Kuusi, A. 2017. Raportti työpankkikokeilusta. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2017:35.

Kuusi, A. 2018. Työpankkikokeilu. Teoksessa Kajanoja J. (toim.). Työllisyyskysymys. Into-Kustannus, Helsinki.

Laki julkisista hankinnoista 1397/2016. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161397>. Viitattu 24.4.2018.

Laki sosiaalisista yrityksistä 1351/2016. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20031351>. Viitattu 19.4.2018.

Lindberg, E. 2018. Työllisyyden kuntakokeilu. Teoksessa Kajanoja, J. (toim.) Työllisyyskysymys. Into Kustannus, Helsinki.

Lindberg, J. 2018. Osatyökykyisten työllistyminen ja Samhall. Teoksessa Kajanoja J. (toim.) Työllisyyskysymys. Into Kustannus, Helsinki.

Matka tasa-arvon ja kumppanuuden Eurooppaan 2007. Equal-yhteisöaloitteen toisen hakukierroksen teematyön loppuraportti. Euroopan sosiaalirahasto.

Mielonen, E. 2013. Töitä julkisilla hankinnoilla -kansainvälisistä toimintatavoista mallia Suomeen. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, THL, Eurooppalaisia palveluinnovaatioita Etelä-Suomeen -hanke (Espino2).

OECD & European Commission 2017. Boosting Social Enterprise Development. GOOD PRACTICE COMPENDIUM. file:///C:/Users/eeva/Downloads/KE-01-17-063-EN-N%20(7).pdf. Viitattu 3.5.2018.

Onmedica. 2018. Commissioners 'failing' to consider wider societal issues <https://www.onmedica.com/NewsArticle.aspx?id=56b7d043-87e6-4399-88ab-78924812650d>. Viitattu 8.5.2018

Pakarinen, J. 2018. Osatyökykyisyys ja työkyvyttömyys. Teoksessa Kajanoja J. (toim). Työllisyyskysymys. Into Kustannus, Helsinki.

Pättiniemi, P. 2006. Mitä on yhteisötalous. Teoksessa Grönberg V. (toim.) Yhteisötalous ja sosiaalinen yrittäjäyys. Stakes.

Regeringens strategi för sociala företag – ett hållbart samhälle genom socialt företagande och social innovation. 2018. Regeringskansli. Näringsdepartement. http://www.regeringen.se/491b2f/contentassets/0f9a51b89db64c7490d310a9b05dee19/2018_sociala-foretag.pdf. Viitattu 3.5.2018.

Raivio H. & Nykänen, N. 2014. Osallistavan työllisyyspolitiikan elementtejä - yhdenvertaisuutta vai aktivointia? Sosiaalisten oikeuksien ja vastikkeellisuuden ristivetoa vaikeassa työmarkkina- asemassa olevien työllisyyden edistämässä. Työpaperi 14/2014. THL.

Raivio, R. 2018. Suullinen tiedonanto 23.4.2018.

Saikkonen, P. 2006. Laki sosiaalisista yrityksistä. Teoksessa (toim. Ville Grönberg) Yhteisötalous ja sosiaalinen yrittäjäyys. Stakes.

Samhall 2018. Om Samhall. <https://samhall.se/om-samhall/>. Viitattu 2.5.2018.

Sipilä, J. 2017. Pääministeri Juha Sipilä Elinkeinoelämän Keskusliiton syyskokouksessa. http://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/paaministeri-juha-sipila-elinkeinoelaman-keskusliiton-syyskokouksessa?_101_INSTANCE_3wyslLo1Z0ni_groupId=10616

Sozialgesetzbuch (SGB IX). Neuntes Buch Rehabilitation und Teilhabe von Menschen mit Behinderungen. <http://www.sozialgesetzbuch-sgb.de/sgbix/71.html>. 17.7.2017 | 2541. Viitattu 24.4.2018.

STM 2010. Valtakunnallinen työpankkikokeilu. Raportti työpankkien toiminnasta ja ehdotukset toimintamallin kehittämiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriö.

STM 2017. Yhdessä toimivia ratkaisuja osatyökykyisten työllistymiseen. Julkilausuma 12.12.2017. http://stm.fi/documents/1271139/4275707/Julkilausuma_Osaty%C3%B6kykyisille+tie+ty%C3%B6el%C3%A4m%C3%A4n_2017.pdf/51e0a810-aa30-45c3-8008-a91154346e82/Julkilausuma_Osaty%C3%B6kykyisille+tie+ty%C3%B6el%C3%A4m%C3%A4n_2017.pdf.pdf. Viitattu 12.4.2018.

STM 2018a. Mitä on osatyökykyisyys? <http://stm.fi/osatyokykyisyys/mika-osatyokykyisyys-> Viitattu 27.4.2018.

STM 2018b. Osatyökykyisille tie työelämään. <http://stm.fi/hankkeet/osatyokykyisyys>. Viitattu 4.5.2018.

Suomalaisen Työn Liitto 2018. Yhteiskunnallinen yritys merkin säännöt. <https://suomalaintyo.fi/yrityksille/yhteiskunnallinen-yritys/yhteiskunnallinen-yritys-merkin-saannot/>. Viitattu 29.4.2018.

TE-palvelut 2018. Alueelliset työllisyyskokeilut ja työnvälityksen pilotit. http://www.te-palvelut.fi/te/fi/nain_asioit_kanssamme/te_palvelut/kokeilut_pilotit/. Viitattu 5.5.2018.

TEM 2011. Yhteiskunnallisen yrityksen toimintamallin kehittäminen. Yhteiskunnallisen yrityksen toimintamallia valmistellut työryhmä – YTYRI. Työ- ja elinkeinoministeriö julkaisuja 4/2011.

TEM 2018a. Työllisyyskatsaus 2018. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160798/TKAT_Maalis_2018.pdf. Viitattu 2.5.2018.

TEM 2018b. Ammattibarometri 2018: Työvoimapula laajenee uusiin ammatteihin. http://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/1410877/ammattibarometri-2018-tyovoimapula-laajenee-uusiin-ammatteihin. Viitattu 2.5.2018.

TEM 2018c. Rekisteriin merkityt yritykset. <http://tem.fi/rekisteriin-merkityt-yritykset>. Viitattu 22.4.2018.

TEM 2018d. Maahanmuuttajien kotouttamisen SIB-hanke. <http://tem.fi/koto-sib>. Viitattu 8.5.2018.

TEM & Kuntaliitto 2018. Sosiaaliset perusteet hankinnoissa. TEM 191/09.10.02/2018. Kuntaliitto/63/00.02/2018.

THL 2018a. Sosiaalisia innovaatioita ja työtä julkisilla hankinnoilla (SIEPP). <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/sosiaalisia-innovaatioita-ja-tyota-julkisilla-hankinnoilla-siepp->. Viitattu 26.4.2018.

THL 2018b. Vammaispalvelujen käsikirja. Saksassa työllistetään vammaisia ja osatyökykyisiä kiintiöiden ja tukien avulla. <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/-/saksassa-tyollistetaan-vammaisia-ja-osatyokykyisia-kiintioiden-ja-tukien-avulla>. Viitattu 4.5.2018.

Thomson Reuters Foundation 2016. The Best Country to be a Social Entrepreneur. <http://poll2016.trust.org/>. Viitattu 21.4.2018.

Valtiovarainministeriö 2018. 19 kysymystä ja vastausta Suomen työmarkkinoista ja työvoimakapeikoista. Työryhmän raportti 17.1.2018.

Vates 2018. Vammaiset ja välityömarkkinat numeroina. <https://www.vates.fi/vates/medialle/osatyokykyiset-numeroina.html>. Viitattu 20.4.2018.

Väätäsmöinen, K. 2017. Juridinen näkökulma. Hankintalaki sosiaalisen vastuullisuuden. Teoksessa Julkisilla hankinnoilla duunia. Hankinnoista duunia -hankkeentuloksia ja kokemuksia julkisilla hankinnoilla työllistämisestä. 1/2017. THL.

Muuta aiheeseen liittyvää lähdekirjallisuutta

Ala-Kauhaluoma M. & Kesä M. & Lehikoinen T. & Pitkänen S. & Ylikojola P. 2017. Osatyökykyisistä osaavaa työvoimaa. Osatyökykyisten työvoiman kysyntää ja sen kehittämistä koskeva tutkimus. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 42/2017.

Etla 2017. Kokeilu onnistui: työpankit auttoivat nuoria ja pitkäaikaistyöttömiä takaisin töihin. <https://www.etla.fi/yleinen/kokeilu-onnistui-tyopankit-auttoivat-nuoria-ja-pitkaaikaistyottomia-takaisin-toihin/>.

Nevala N. & Turunen J. & Tiainen R & Mattila-Wiro P. 2015. Osatyökykyiset työssä -toimintamallin (Osku) toteutuminen ja hyödyt erilaisissa toimintaympäristöissä. Sosiaali- ja terveysministeriö ja Työterveyslaitos.

Niemelä, P. & Renko, M. & Nikoskinen, T. & Heinonen, J. & Hytti U. & Lindberg, J. & Ray. K. & Kaarsaari, A. & Savela, K. & Kallionpää, P. & Kämäräinen Vesa V. & Pakarinen Jaana. 2017. Vammaisten henkilöiden yrittäjyys ja sen tuki. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan

julkaisusarja 22/2017.

http://tietokayttoon.fi/documents/10616/3866814/22_Vammaisten+henkil%C3%B6iden+yritt%C3%A4jyys+ja+sen+tuki.pdf/ca62bed7-4113-4026-bf34-f9b9ece0738b?version=1.0

Räisänen, H. 2013. Onko yksikään työllisyyskokeilu onnistunut Suomessa? TEM-analyysejä 47/2013. Työ- ja elinkeinoministeriö